

บทที่ 3

เครื่องแต่งกายลี้ซู่ท่ามกลางความทันสมัย

ในบทก่อนหน้านี้ ได้อธิบายประวัติศาสตร์และข้อมูลโดยทั่วไปเกี่ยวกับชาติพันธุ์ลี้ซู่ รวมถึงพัฒนาการด้านการพัฒนาบนพื้นที่สูงซึ่งได้ปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพไปอย่างสิ้นเชิงแล้ว บทนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอพลวัตของสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ของชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยเริ่มจากกระแsthองถิ่นและวัฒนธรรมนิยมในสังคมไทย และรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน จากนั้น จึงเป็นการนำเสนอขบวนการภาคประชาชนที่ได้รับความนิยมอย่างสูงหลังจากรัฐธรรมนูญได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการ จากนั้นจึงนำเสนอวิธีการสร้างสำนึกชาติพันธุ์ในสังคมลี้ซู่ การปรับตัวเรื่องทางด้านสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความทันสมัยซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อกรอบแบบหัตถกรรมเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับการผลิตและการสวมใส่เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินที่มีความทันสมัยมากขึ้น

3.1 กระแสท้องถิ่นและวัฒนธรรมนิยมในสังคมไทย

พัฒนา กิติอาษา (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับท้องถิ่นนิยามว่า กระแสท้องถิ่นและวัฒนธรรมนิยมในสังคมไทย เป็นปรากฏการณ์ที่โดดเด่นและได้มีการกล่าวถึงเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเวลาที่สังคมเกิดวิกฤติต่างๆ ในด้านใดด้านหนึ่งพร้อมกัน เช่น เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่วิกฤติอย่างหนักราวปี พ.ศ. 2540 จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ทำให้พื้นที่กับพลเมืองคนรากหญ้ามากขึ้น ประการสำคัญของความเป็นท้องถิ่นนิยามคือ การหันมาให้ความสำคัญกับต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม การให้ความสำคัญกับชุมชน ฐานความรู้ ภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่น การดึงเอาศักยภาพของชุมชนมาใช้เพื่อฝ่าวิกฤติสังคมไทย ซึ่งผาสุก พงษ์ไพจิตร เรียกกระแสความคิดและทางออกดังกล่าวว่า “ท้องถิ่นนิยม”

3.2 รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ปี พ.ศ. 2540

รัฐธรรมนูญไทย 2540 หรือรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 16 ของไทย และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ซึ่งมีสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ หรือ ส.ส.ร. 99 คน ประกอบไปด้วยตัวแทนจังหวัดละ 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ ระยะเวลาเริ่มเปิดเสร็จ 240 วัน เพื่อร่างและบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนนี้ขึ้นมา ซึ่งแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ คือ การเปิดโอกาสหรือให้พื้นที่กับประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมร่างรัฐธรรมนูญมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา และเป็นรัฐธรรมนูญที่ชาวไทยจะต้องจำไปอีกนาน เพราะเป็นฉบับที่ได้ปรับโฉมใหม่ให้กับรัฐธรรมนูญของไทยด้วย

รัฐธรรมนูญทุกฉบับเป็นกฎหมายหลักที่ประเทศไทยได้ใช้ในการปกครอง และมีการเปลี่ยนแปลงมาเรื่อยๆ ตามความเหมาะสมและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงไปของบ้านเมือง และฉบับที่ 16 หรือฉบับประชาชนนี้ ถือเป็นฉบับที่มีความแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับอื่นๆ ที่ผ่านมา เนื่องจากมีการเปิดโอกาส ให้สิทธิ และเสียงกับประชาชนเพื่อร่วมกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ขึ้นมา มีกฎบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองและให้เสรีภาพให้กับประชาชนมากที่สุดเท่าที่เคยมีมาซึ่งแตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ที่กฎบัญญัติของรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เอื้ออำนาจให้กับผู้ปกครองมากกว่าประชาชน ดังที่ ดร. เชาวนะ ไตรมาส ได้สรุปไว้ใน *ขอดีกรีรัฐธรรมนูญไทย* ว่า

“รัฐธรรมนูญไทยส่วนใหญ่เอื้อต่อการเข้าสู่อำนาจและการพ้นจากอำนาจของผู้ปกครอง โดยอาศัยกำลังบังคับซึ่งเป็นวิถีทางของการใช้ความรุนแรง รัฐธรรมนูญไทยส่วนใหญ่เน้นส่งเสริมอำนาจของผู้ปกครองมากกว่าการรับรองและประกันสิทธิของประชาชน รัฐธรรมนูญไทยทั้งเริ่มแรกและส่วนใหญ่มาจากการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจของผู้ปกครอง รัฐธรรมนูญไทยเป็นพินัยกรรมอำนาจของชนชั้นนำ” (อ้างใน บุญเลิศ คชายุทธเดช (ช้างใหญ่) และประยงค์ คงเมือง 2541: 10)

เห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเป็นฉบับที่ให้พื้นที่ ให้ความสำคัญกับภาคประชาชน ให้สิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ให้กับพลเมืองมากขึ้น สกัดตีความความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้รับความคุ้มครอง ตัวอย่างเช่น การให้สิทธิและเสรีภาพในด้านสื่อสารมวลชน การให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นสื่อสารถึงกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการใช้

อำนาจของรัฐ สิทธิในการมีส่วนร่วมจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม สิทธิในความเชื่อทางศาสนา สิทธิชุมชนท้องถิ่น สิทธิเด็กและเยาวชน เสรีภาพในทางวิชาการ ฯลฯ นอกจากนี้ ยังได้บัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขึ้นมาอีกด้วย ซึ่งนับว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ

ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้บัญญัติเกี่ยวกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งก็คือ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน เพราะฉะนั้น รัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนทุกคนเสมือนเป็นมนุษย์คนหนึ่ง รัฐไม่สามารถเลือกปฏิบัติหรือปฏิบัติต่อมนุษย์คนใดคนหนึ่งเสมือนไม่ใช่มนุษย์ไม่ได้ หรือแม้กระทั่งสิทธิ และเสรีภาพ ซึ่งมนุษย์ทุกคนจะต้องได้รับความคุ้มครอง การไม่ได้รับการปฏิบัติดังเช่นไม่ใช่มนุษย์ ประชาชนมีอิสระ และเสรีภาพในการเรียกร้อง เพื่อให้หลุดพ้นจากการกระทำดังกล่าวได้

จากการเปลี่ยนแปลงในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในภาคประชาสังคมอย่างรวดเร็วในรูปแบบต่างๆ และนับเป็นสถานการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและกระบวนการใช้อำนาจต่างๆ กล่าวคือ “เปลี่ยนจากอำนาจที่เคยอยู่ในกำมือของนักการเมืองและข้าราชการเพียงฝ่ายเดียว มาเป็นการใช้อำนาจร่วมกันระหว่างรัฐ สังคมและประชาชน” (พัฒนา กิติอาษา 2546: 36) รายละเอียดที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไปจึงเป็นภาพของการเปลี่ยนแปลงในส่วนของภาคประชาชน โดยเฉพาะการรวมตัวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนและเครือข่ายต่างๆ ทั้งจากชนพื้นราบ และชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ทั้งนี้ ก็เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลว และการจัดการในระบบของรัฐที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาปากท้องของประชาชนได้อย่างทั่วถึงและยั่งยืน ประการสำคัญ คือการใช้พื้นที่จากการเปลี่ยนแปลงในรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนสำหรับการได้มาซึ่งศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมในการเป็นมนุษย์ที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทย ด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ

3.3 ขบวนการภาคประชาชนในการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น

ก่อนที่ภาคประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 พวกเขาได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่กำหนดโดยรัฐมายาวนาน ขบวนการภาคประชาชนในการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ได้เกิดขึ้นหลังจากที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติแต่ละฉบับไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ไขปัญหาสังคมไทยในหลายๆ ด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสาระสำคัญของการพัฒนาที่ผ่านมาคือ การวางแผนนโยบายการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ส่งเสริมการผลิตเพื่อการส่งออกและส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก ทำให้กลุ่มคนหลายกลุ่มขาดความสามารถในการพึ่งตนเอง ประการสำคัญคือ บทบาทของสังคมชนบทเริ่มล่มสลายลงไปอย่างมาก ทำให้ต้องพึ่งพาระบบตลาดและไม่สามารถควบคุมได้ เพราะตกอยู่ภายใต้กลไกตลาดโลก (อนุสรณ์ ไชยพาน 2545) อย่างไรก็ตาม ขบวนการภาคประชาชนที่เห็นได้ชัดเจนคือการเกิดขึ้นของคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ กป.อพช ซึ่งจัดตั้งขึ้นมาอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2528 โดยประเด็นและกิจกรรมต่างๆ ที่องค์กรเอกชนได้เริ่มทำในช่วงเวลาดังกล่าวคือ การศึกษาค้นหาประชาชนชาวบ้านรวบรวมองค์ความรู้ของชาวบ้าน และศึกษากิจกรรมวัฒนธรรมของพื้นบ้านแล้วนำมาเผยแพร่สู่สังคมในวงกว้าง (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ 2543)

ทั้งนี้ คณะกรรมการฯ ดังกล่าวยังได้มีการนำวาระประชาชนที่ด้วยประเด็นต่างๆ เป็นเครื่องมือในการสร้างและขยายเครือข่ายการพัฒนาในระดับกลุ่มรากหญ้า เช่น จากผู้คนจากท้องไร่ท้องนา โรงงานอุตสาหกรรม ชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ รวมถึงพี่น้องชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เป็นต้น ประการสำคัญขององค์กรพัฒนาเอกชนคือ การสร้างนิยามของคำว่าพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยมีใจความสำคัญคือ “การพัฒนาที่ทำให้คนทั้งมวลในสังคม ไม่จำกัดเพศ วัย ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ระดับการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจ ได้พัฒนาความรู้ สติปัญญา และคุณธรรมของตน เพื่อสร้างสังคมอยู่ดีกินดีที่สมดุลและยั่งยืน มีสำนึกรับผิดชอบต่อความอยู่รอดของชนรุ่นหลัง และมนุษยชาติทั้งมวล” (อนุสรณ์ ไชยพาน 2545: 9-10) โดยวาระทั้งหมดนั้นประกอบไปด้วย การเมืองภาคประชาชน การปฏิรูประบบการเกษตรเพื่อสังคม สิทธิชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พลังงาน และอุตสาหกรรม ทรัพยากรทะเล ผู้หญิง เด็กและเยาวชน และวาระสำคัญคือวาระของชนเผ่า ฯลฯ

โดยในวาระของชนเผ่านั้นมีศูนย์ประสานงานองค์กรพัฒนาชาวไทยภูเขา (ศอช.) ที่จัดตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ. 3531 นั้น ได้รับการบันทึกเอาไว้ว่า

“ศอช. เกิดจากการรวมตัวกันขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับชาวไทยภูเขา เพื่อเป็นจุดประสานงานระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนด้วยกันเอง ระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนกับชาวบ้าน และระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชนกับหน่วยงานของรัฐ ในการร่วมกันวางแผนงาน

และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินการเพื่อพัฒนาพื้นที่สูงให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป” (เสาร์แก้ว มูทุ และยงยุทธ สืบทายาท 2543: 82)

ศอช. ยังได้ทำงานร่วมกันกับหน่วยงานหลักของรัฐบาลที่ดูแลความมั่นคงเกี่ยวกับชาวเขา ซึ่งก็คือ กองทัพภาคที่ 3 ศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหาชาวเขาและกำจัดการปลูกพืชเสพติดด้วย ศอช. มีทั้งหมด 66 องค์กร และแบ่งออกเป็น 6 เครื่องข่าย ได้แก่ เครื่องข่ายสิทธิ เครื่องข่ายบทบาทหญิง ชาย เครื่องข่ายเกษตรยั่งยืน เครื่องข่ายการศึกษาและวัฒนธรรม เครื่องข่ายสิ่งแวดล้อม และเครื่องข่าย เอดส์และยาเสพติด ในส่วนของบทบาทสำคัญของ ศอช. ต่อภาครัฐคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมของ องค์กรชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชนก่อนนโยบายและปฏิบัติการตามแผนพัฒนาแม่บทเพื่อการพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม และการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมา ราว ต้นทศวรรษ 2550 ศอช. ก็ได้ยุติบทบาทลงเนื่องจากขาดการสนับสนุนทางด้านงบประมาณจากรัฐ และองค์กรแหล่งทุนนานาชาติที่ถอนตัวออกไป กับทั้งการลดบทบาทลงของศูนย์อำนวยการประสานงานแก้ไขปัญหาชาวเขาและกำจัดการปลูกพืชเสพติด ทำให้ไม่มีคู่เจรจาที่ชัดเจนอีกต่อไป ประการสำคัญคือ ได้มีเครื่องข่ายใหม่ๆ เกิดขึ้นตามมาเป็นจำนวนมากด้วย (ประสิทธิ์ ลีปรีชา 2556)

การเกิดขึ้นของเครื่องข่ายแต่ละเครื่องข่าย โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นปีที่มีการจัดตั้งสมัชชาชนเผ่าแห่งประเทศไทย (สทช.) อนึ่ง สทช. กับ ศอช. เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ร่วมเคียงบ่าเคียงไหล่เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เช่น ปัญหาการลงสัญชาติ ความขัดแย้งในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิทธิในที่ทำกิน รวมถึงการพยายามอพยพชาติพันธุ์ออกจากพื้นที่ ปัญหาเหล่านี้นำมาซึ่งการประท้วงติดต่อกันนานหลายสัปดาห์หน้าศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ การประท้วงดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการเจรจา และต่อรองกับรัฐเพื่อหาทางออกร่วมกันกับชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เช่นกัน ในขณะเดียวกัน ก็ได้มีกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ปกาเกอญอ ม้ง เมี่ยน ลาหู่ ลีซอ และอาข่า ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางเพื่อขับเคลื่อนเครื่องข่ายชาติพันธุ์ของตนเองมากขึ้นด้วย

องค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ นอกจาก ศอช. และ สทช. ซึ่งทำงานด้วยกันตลอดมา ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ อีกจำนวนมากที่ทำงานในแต่ละประเด็นแตกต่างกันออกไป โดยประมาณคือ 30 กว่า องค์กร โดยในส่วนของชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงนั้นประกอบไปด้วย สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย หรือ อิมเปค มูลนิธิภูมิปัญญาชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อ

การศึกษาและสิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่ง ศูนย์ปฏิบัติการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาประชาชนบนพื้นที่สูง (ศปส.) เป็นต้น การปรับเปลี่ยนระบบบริหารและการปกครองที่กล่าวมาข้างต้น พัฒนา กิติอาษา (2546) เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปิดโอกาสให้กับกลุ่มคนต่างๆ ในการเรียกร้องความเป็นธรรม แต่ในขณะเดียวกัน ขบวนการภาคประชาสังคมเหล่านี้ ก็เป็นเพียงบัญญัติในรัฐธรรมนูญ เป็นสัญลักษณ์ในการอ้างความชอบธรรมเท่านั้น ซึ่งหมายความว่า อำนาจและกลไกเครื่องไม้เครื่องมือ ยังคงอยู่กับรัฐและกลุ่มธุรกิจมากกว่าที่จะกระจายให้กับประชาชนอย่างแท้จริง ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

ตัวอย่างความเคลื่อนไหวของภาคประชาชน อันเนื่องมาจากผลของการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนนั้นประกอบไปด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวด้าน พ.ร.บ. ป่าชุมชน โดย พ.ร.บ. ดังกล่าว เกิดขึ้นจากนักวิชาการพันธมิตรและนักพัฒนาเอกชนที่ได้ศึกษาความเป็นอยู่ของมนุษย์กับป่ามาเป็นเวลาหลายปีแล้วพบว่าชาวบ้านมิได้มีการทำลายป่า นอกจากนี้ ยังมีการผลักดันให้มีการรับรองสิทธิชุมชนภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หากศึกษาแล้วพบว่าชุมชนมีศักยภาพจริงและสามารถรักษาระบบความสัมพันธ์ในชุมชนแบบเดิมได้ ทั้งนี้ หน่วยงานหรือองค์กรที่ขับเคลื่อน พ.ร.บ. ดังกล่าวอย่างชัดเจนคือ เครือข่ายเกษตรภาคเหนือ (คกน.) โดยกิจกรรมหลักๆ ที่ได้มีการส่งเสริมให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องป่ากับคนคือ การจัดเรือนเพาะชำธรรมชาติ การอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์กล้าไม้เมือง และการทำเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา นอกจากนี้ ยังได้มีการสร้างพันธมิตรร่วมกับหน่วยงานกรมวิชาการเกษตรด้วย เช่น สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร ศึกษาวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางพันธุกรรมในระบบไร่หมุนเวียน ฯลฯ (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ 2543)

นอกจาก พ.ร.บ. ป่าชุมชนที่ได้ขับเคลื่อนสิทธิความเป็นอยู่ของผู้คนร่วมกับป่า และการพยายามต่อต้านไม่ให้รัฐดำเนินการอพยพผู้คนออกจากป่าด้วยวิธีการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยมีหลักฐานจากการศึกษาวิจัยของนักวิชาการและนักพัฒนาเอกชนแล้ว ความเคลื่อนไหวในอีกด้านหนึ่งคือ การจัดการศึกษาทางเลือก เนื่องจากหลักสูตรการเรียนการสอนในระบบการศึกษาภาคบังคับที่ผ่านมารัฐนั้นมีลักษณะรวมศูนย์การจัดการแบบผูกขาดเข้าสู่ส่วนกลาง รัฐมุ่งใช้ระบบการศึกษาในแง่ของการปลูกฝังให้ประชาชนเกิดสำนึกในความเป็นไทยเป็นหลัก ระบบการศึกษาถูกควบคุมโดยระบบราชการ วิธีคิดและการจัดการ แม้กระทั่งการกำหนดหลักสูตรก็ยังคงครอบงำโดยระบบคิดที่เรียกว่า ราชการนิยม ซึ่งพบว่าในระยะยาวนั้นได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาเสียอัตลักษณ์

ชาติพันธุ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้คนกลุ่มต่างๆ ทั่วประเทศ ปัญหาเหล่านี้จึงเป็นที่มาของความเคลื่อนไหวด้านการศึกษาทางเลือกหรือการจัดการศึกษาด้วยหลักสูตรท้องถิ่น เพราะหลักสูตรดังกล่าว เป็นหลักสูตรที่เน้นการสร้างทางเลือก เน้นการฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม และศาสนา รวมทั้งความรู้ระดับปัจเจกและชุมชนด้วย (อนุสรณ์ ไชยพาน 2545)

อีกประการสำคัญที่ภาคประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนคือ การสร้างกิจกรรมฟื้นฟูวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เช่น การเกิดขึ้นของขบวนการชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย โดยขบวนการดังกล่าว เป็นขบวนการที่เริ่มต้นจากองค์กรพัฒนาเอกชนชาวเขา ซึ่งมีเยาวชนรุ่นใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเป็นแกนนำหลัก ร่วมกับผู้อาวุโสภายในกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ การเกิดขึ้นของขบวนการดังกล่าว มีสาเหตุมาจากผลกระทบของการพัฒนาบนพื้นที่สูงของรัฐและองค์กรระหว่างประเทศตลอดระยะเวลา 50 กว่าปีที่ผ่านมา (ดังที่ได้กล่าวรายละเอียดไว้แล้วในบทที่สอง) ฉะนั้น การจัดกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและความพยายามในการกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกทางชาติพันธุ์จึงได้ขยายออกไปในวงกว้างมากขึ้น โดยกิจกรรมฟื้นฟูระดับชาติพันธุ์พื้นเมืองในประเทศไทย ก็มีกิจกรรมมหกรรมชนเผ่าพื้นเมืองโลก ซึ่งได้ถูกจัดขึ้นมาเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2550 (ประสิทธิ์ ลิปรีชา 2556)

จากตัวอย่างของการขับเคลื่อนในประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ชาวอีสานที่ทำงานอยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชนชาวเขา เกิดความตระหนักและแลเห็นถึงการพยายามสร้างจิตสำนึกร่วมด้วยวิธีการสร้างมหกรรมสืบสานวัฒนธรรมอีสานแห่งประเทศไทยขึ้นมา แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงงานมหกรรมสืบสานฯ ผู้วิจัยจะขออธิบายให้เห็นถึงประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในสังคมอีสานเป็นการเบื้องต้นก่อน

3.4 ประเพณีและวัฒนธรรมอีสาน

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญในกลุ่มชาติพันธุ์อีสานประกอบไปด้วย ประเพณีกินข้าวโพคใหม่ บางคนเรียกพิธีบูชาเทพ (ชื่อแป๊ะก๊วย) ประเพณีกินวอใหญ่ (กุ่มเจีย) ประเพณีกินวอเล็ก (อ้อยิปา) และยังมีพิธีกรรมอื่นๆ เช่น พิธีเรียกขวัญ (ชูฮาคั่ว) พิธีตานศาลา (ศาลาหลู่) การสะเดาะเคราะห์ (ฉะเหลว) ฯลฯ แต่ในที่นี้จะขอยกมาเพียงสองประเพณีหลักเท่านั้นคือ ประเพณีปีใหม่และประเพณีใหม่ที่กลุ่มอีสานผู้ซึ่งมองเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสานได้จัดตั้งขึ้นมาราวปี พ.ศ. 2540 ประเพณี

ดังกล่าวคือ งานมหกรรมสืบสานวัฒนธรรมลือแห่งประเทศไทย ที่นำเอาสองประเพณีนี้ขึ้นมาศึกษา เนื่องจากเป็นประเพณีที่ชาวลือให้ความสำคัญและได้ใช้เป็นพื้นที่ในการประกวดประชันเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินมาโดยตลอด

3.4.1 ประเพณีปีใหม่

การเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ไม่ได้มีขึ้นเพื่อความสนุกสนานหรือเพื่อเป็นการพบปะสังสรรค์ของคนในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังมีนัยสำคัญอยู่ที่การเดินรำของหนุ่มสาวลือที่สวมใส่เครื่องแต่งกายที่สวยงามและเต็มไปด้วยเครื่องประดับเงิน เครื่องแต่งกายที่ตัดเย็บอย่างประณีตและเครื่องประดับเงินราคาแพง เป็นสัญลักษณ์แสดงแทนความมั่งคั่งที่สะสมมานานหลายปีของแต่ละครัวเรือน อันบ่งบอกถึงความสำเร็จในการใช้ชีวิตความเป็นลืออย่างมีคุณค่า อีกประการหนึ่งคือการให้คุณค่าและความสำคัญกับลูกชายและลูกสาวที่ได้สวมใส่เครื่องประดับเงินอย่างเต็มรูปแบบ ผู้เป็นลูกสาวจะนำมาซึ่งชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โดยเฉพาะเครื่องเงินบริเวณห่วงคอสำหรับผู้หญิง ซึ่งมีน้ำหนักมาก เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงการทำงานอย่างหนักของครอบครัวหญิงสาว ในขณะที่การสวมใส่เครื่องประดับเงินของผู้ชายซึ่งตกแต่งด้วยกระดุมเงินนั้นมีความหมายถึงการเป็นวีรบุรุษที่หาญกล้า ซึ่งครั้งหนึ่งชายลือเคยนับว่าเป็นวีรบุรุษนักรบที่กล้าหาญในประวัติศาสตร์ (Hutheesing n.d: 14) นอกจากนี้ ประเพณีดังกล่าวยังให้ความสำคัญกับฝีมือการปักเย็บของแม่บ้านและลูกสาวของแต่ละครัวเรือนอีกด้วย

การเฉลิมฉลองปีใหม่ของชาวลือจัดเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ จัดขึ้นในวันเดียวกับวันตรุษจีน คือประมาณปลายเดือนมกราคมหรือปลายเดือนกุมภาพันธ์ เทศกาลดังกล่าวเป็นเทศกาลสำหรับ พิธีกรรม การเดินรำ การต่อเพลงระหว่างหญิงชาย การทำความสะอาดและซ่อมแซมหิ้งบูชาวิญญานบรรพบุรุษของแต่ละครัวเรือนและหิ้งบูชาประจำหมู่บ้านหรือศาลเจ้าปู่ตา¹ (อาปาหู่ฮือ) การพบปะสังสรรค์กับญาติสนิท มิตรสหาย การกลับมารวมตัวกันของสมาชิกในครอบครัว เทศกาลดังกล่าวยังเป็นเทศกาลสำหรับ

¹ อาปาหู่หรือผีปู่ตา เป็นผีที่ชาวลือได้นับถือกันมาเป็นเวลาหลายปี หากเข้าหมู่บ้านลือ ศาลเจ้าปู่ตาจะถูกสร้างไว้ อยู่เหนือสุดของหมู่บ้าน โดยหน้าที่หลักๆ ของผีปู่ตาคือการดูแล ปกป้องภัยต่างๆ ที่จะมาเยือนหมู่บ้านลือและคนในหมู่บ้าน ดูแลสัตว์เลี้ยง และคอยควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้าน (ทวิช จตุรพฤกษ์, 2541: 136)

หนุ่มสาวในการมองหาคู่ครองและเป็นเทศกาลที่ชาวอีสานทุกคนจะสวมใส่เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับที่พิเศษกว่าวันอื่นๆ ในรอบปี โดยการเฉลิมฉลองปีใหม่จะใช้เวลาทั้งกลางวันและกลางคืนเป็นระยะเวลาประมาณ 4-6 วัน

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นภาพโดยรวมของประเพณีปีใหม่ แม้จะมีบางส่วนที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปบ้าง เช่น จำนวนวันของการจัดงานจาก 4-6 วัน ลดลงเหลือเพียง 2-3 วัน โดย ทวิชให้ความเห็นว่าอาจขึ้นอยู่กับขนาดและจำนวนของหมู่บ้าน ที่สำคัญไปกว่านั้นคือฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือน หากพืชผลราคาดี การจัดงานเลี้ยงก็จะมีไปจนถึง 10 วัน หรือการแต่งตัวอย่างเต็มยศของหนุ่มสาวอีสานถูกให้ความสำคัญน้อยลง โดยทวิชได้สังเกตเห็นอีกเช่นกันว่า การแต่งตัวเต็มยศของหนุ่มสาวสำหรับเทศกาลปีใหม่กลายเป็นการแต่งตัวเพียงระยะสั้นและเน้นความสนุกสนานมากกว่าที่จะสนใจเสียงดนตรีหรือนักดนตรี อีกทั้ง ยังมีการสวมชุดเต็มยศเพื่อวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวมากขึ้นด้วย (ทวิช จตุรพถกษ 2541: 195-214)

อย่างไรก็ตาม ระหว่างที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมงานเฉลิมฉลองประเพณีปีใหม่ พร้อมทั้งเข้าร่วมวงเต้นรำกับชาวอีสานในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ก็ได้ข้อมูลเพิ่มเติมจากชาวบ้านและจากการสังเกตด้วยตนเองเกี่ยวกับสาเหตุการลดจำนวนวันของการเฉลิมฉลองและการเต้นรำตลอดคืน ดังเช่นสมัยก่อนว่า *ประการแรก* คือความสนใจและความแตกต่างของการเต้นรำระหว่างเยาวชนกับผู้สูงอายุ การเต้นรำในกลุ่มเยาวชนมักเน้นความสนุกสนาน เน้นการเต้นรำในจังหวะที่เร็วและแรง ในขณะที่การเต้นรำของผู้อาวุโสจะเป็นไปอย่างสนุกสนานเช่นกัน แต่เป็นจังหวะที่ช้าและเบากว่าของเยาวชน เพราะฉะนั้น การเต้นรำร่วมกันในวงก็จะมีข้อจำกัดขึ้นมา กล่าวคือ หากเป็นจังหวะที่ช้ามาก เยาวชนก็จะเรียกร้องให้นักดนตรีเล่นจังหวะที่เร็ว หรือหากขอร้องไม่สำเร็จก็จะขออนอกวงไปก่อนและรอจังหวะที่นักดนตรีจะเล่นเพลงเร็ว ในส่วนของผู้สูงอายุ หากร่วมเต้นรำกับเยาวชนซึ่งเน้นจังหวะเร็วก็จะเต้นรำได้ไม่นาน ก็ต้องมีการขอตัวไปพักผ่อน หรือขอร้องให้นักดนตรีเล่นเพลงช้าลง การเต้นรำของทั้งสองวัยจึงเกิดช่องว่าง ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับร่วมวงเต้นรำร่วมกันในจังหวะหรือเพลงที่นักดนตรีเลือกที่จะเล่น *ประการที่สอง* การแต่งตัวด้วยชุดชาติพันธุ์อย่างเต็มรูปแบบในวงเต้นรำ ซึ่งทวิชได้กล่าวไว้ข้างต้นว่าเป็นการใส่ช่วงระยะเวลาที่สั้นและเน้นความสนุกสนานหรือเพื่อการท่องเที่ยวมากกว่า แต่จากการสังเกตที่หมู่บ้านดังกล่าว ผู้วิจัยพบว่าสาเหตุหลักคือการเต้นรำด้วยจังหวะเร็วและแรง ทำให้เกิดการเผาผลาญเร็ว วัยรุ่นรู้สึกร้อนไว นอกจากนั้น ยังเป็นเรื่องของสภาพอากาศ หากร้อนมากก็จะมีการถอดเก็บไว้ก่อน พอช่วงเย็นแดด

เริ่มลงถึงจะหิบบมาใส่ แต่การใส่ชุดเต็มยศของหมู่บ้านนี้ ไม่ได้เน้นการท่องเที่ยวแต่อย่างใด *ประการที่สาม* คือการร้องเพลง การต่อเพลงในกลุ่มผู้อาวุโสเริ่มน้อยลง เนื่องจากอายุมาก อีกทั้งความตึงเครียดกับปัญหาต่างๆ ทั้งในชุมชนและในครอบครัว ทำให้ผู้อาวุโสหน่วยที่จะอยากร่วมงานจนถึงเช้า การร้องเพลงดังกล่าว มีแนวโน้มที่จะหมดความนิยม เนื่องจาก ภาษาที่ร้องเพลงกับภาษาที่ใช้กันในชีวิตประจำวันเป็นภาษาที่แตกต่างกัน จุดนี้เป็นจุดที่ทำให้เยาวชนรู้สึกว่าเป็นเรื่องยากแก่การเรียนรู้ *ประการที่สี่* วัยรุ่นส่วนใหญ่ติดเรียนและติดงานในเมือง ไม่สามารถลาเรียนและทำงานในระยะยาวได้ *ประการที่ห้า* มีบางคนที่ตั้งวงดื่มของมีเมาและไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ ทำให้เกิดการทะเลาะกันขึ้นในหมู่บ้านหรือที่ลานเดินรำ เยาวชนและผู้อาวุโสจึงหันมากับการต้องปะทะกับกลุ่มดังกล่าว *ประการที่หก* เด็กและเยาวชนบางคนสนใจที่จะเล่นเกมสล็อตในเมืองและรวมทั้งที่บ้าน มากกว่าการเฉลิมฉลองปีใหม่ *ประการที่เจ็ด* แม่บ้านหรือวัยรุ่นหญิงบางคนคิดถึงบันเทิงระหว่างเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ เช่น ละคร โทรทศน์ หนังแผ่น คาราโอเกะ เป็นต้น *ประการที่แปด* ผู้ชายวัยรุ่นมักจะชอบไปต่างหมู่บ้านเพราะเห็นว่าหมู่บ้านตนเองไม่มีสาวที่ตนประทับใจ อีกทั้ง มีความต้องการอยากรู้ อยากเห็นว่าหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงมีการเฉลิมฉลองปีใหม่กันอย่างไรบ้าง *ประการที่เก้า* การขาดนักดนตรีหรือมีนักดนตรีในหมู่บ้านน้อย ทำให้สลับปรับเปลี่ยนไม่ทัน โดยเฉพาะเวลาที่ต้องเล่นจังหวะเร็วเพื่อเอาใจกลุ่มวัยรุ่น *ประการที่สิบ* มีการเปลี่ยนศาสนากันมากขึ้น โดยคนที่เปลี่ยนศาสนาแล้ว (บางคน) มักจะไม่เข้าร่วมหรือแม้จะเข้าร่วมก็ไม่เต็มใจเท่าไรนัก และ *ประการที่สิบท้าย* คือความขัดแย้งในชุมชนระหว่างชาวบ้าน ผู้นำศาสนาและผู้นำทางการของรัฐ มีการแบ่งพรรคพวกในการเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ ภาพของความสามัคคีในวงเดินรำระหว่างกลุ่มคนดังกล่าว มีแนวโน้มว่าจะหาได้ยากยิ่ง

ปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นแม้ทวิซจะไม่ได้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในระหว่างเทศกาลปีใหม่ แต่ผู้วิจัยมีความเห็นพ้องกันกับทวิซที่กล่าวว่า ภาพลักษณ์ของประเพณีปีใหม่ลึซุ เริ่มพบกับความยุ่งเหยิง ไม่มีระเบียบแบบแผนและไม่มีความพร้อมเพรียงกันดังเช่นอดีต จังหวะการเดินรำและเสียงฟี่เท่าที่หนักแน่นกลายเป็นเวทีของหนุ่มสาวมากกว่าที่จะเห็นความเป็นปีกแผ่นของชาติพันธุ์ ซึ่งจะต้องประกอบไปด้วยทวิซ ทวิซให้ความเห็นต่องานของเขาว่า เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความตกต่ำของภาวะเศรษฐกิจของชาวลึซุ และยังแสดงให้เห็นถึงความไม่สมดุลกันในความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงด้วย แต่งานศึกษาของทวิซมีบริบททางสังคมที่แตกต่างจากหมู่บ้านที่ผู้วิจัยได้สังเกตรหว่างการลงพื้นที่ หมู่บ้านนี้ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การแต่งกาย การเดินรำและการเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่จึงเป็นการแสดงออกมาในลักษณะที่แตกต่างจาก

หมู่บ้านท่องเที่ยวของทิวช ประการสำคัญของหมู่บ้านนี้คือการได้รับอิทธิพลของการพัฒนาและความทันสมัยมากกว่า

เนื่องจากลิวชู่ได้กระจายอยู่ทั้งในประเทศจีน พม่า ไทยและอินเดีย การกำหนดวันเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่มักจะไม่พร้อมกันและไม่มีการกำหนดวันที่ที่แน่นอนร่วมกัน แม้จะอยู่ในประเทศเดียวกัน คนละหมู่บ้าน ยังไม่สามารถจัดงานพร้อมกันได้ นิธิได้ให้เหตุผลเบื้องต้นว่า “โดยสาเหตุเกิดจากความคลาดเคลื่อนของระบบการนับวันและเดือน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปในสังคมหรือกลุ่มชนแถบเอเชีย ที่มีระบบการนับวันเวลาตามแบบจันทรคติ” (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2538: 39-40 อ้างใน ทิวช จตุรพฤษ 2541: 195) ในขณะที่ประเทศจีนก็เช่นกัน “ชาวลิวชู่จะไม่มีการกำหนดวันที่ตายตัวสำหรับเทศกาลปีใหม่ แต่จะถูกกำหนดในแต่ละปีด้วยคุณพินิจของผู้อาวุโสเป็นหลัก และการกำหนดวันเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ของผู้อาวุโสจะขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ตามทางธรรมชาติ” (Liao Pin 1989: 141) กล่าวคือ หากมีภัยพิบัติธรรมชาติ การเฉลิมฉลองจะต้องเลื่อนออกไป ดังที่ผู้อาวุโสบ้านไทรงามกล่าวว่า

“การที่ลิวชู่จัดเทศกาลปีใหม่ไม่ตรงกัน ส่วนหนึ่งมาจากภัยธรรมชาติ เช่น ไฟไหม้หรือน้ำท่วม สมัยก่อนบ้านลิวชู่เป็นบ้านมุงด้วยหญ้าคา ทำให้ในบางครั้งเกิดไฟไหม้และชาวบ้านไม่สามารถฉลองปีใหม่ได้ตามปกติ ส่วนอุทกภัยก็เช่นกัน ในปัจจุบันหมู่บ้านลิวชู่บางแห่ง เสี่ยงต่อการเผชิญภัยพิบัติประเภทนี้ และเมื่อเกิดภัยขึ้นมา ก็ต้องเลื่อนการฉลองออกไปอีกเช่นกัน แต่ก็ต้องเลือกวันฉลองที่เป็นวันมงคลเท่านั้น” (สัมภาษณ์ ผู้อาวุโสบ้านไทรงาม 2555)

ในขณะที่ผู้อาวุโสอีกท่านหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมเฉลิมฉลองปีใหม่ที่บ้านของท่านเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2555 ที่อำเภอแม่แตง ได้ให้ความเห็นที่แตกต่างกันออกไปเนื่องจากหมู่บ้านตนเป็นหมู่บ้านใหม่และยังเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดเล็ก แต่ต้องการให้มีผู้เข้าร่วมงานมาก จึงกำหนดวันฉลองปีใหม่ แตกต่างจากหมู่บ้านอื่น

“การที่เราต้องเฉลิมฉลองช่วงปีใหม่ระหว่างเดือนธันวาคมก็เพราะอยากให้คนลิวชู่จากทั่วทั้งประเทศมาร่วมวงเต๋นรำกันกับพวกเรา หมู่บ้านของเราเป็นหมู่บ้านเล็ก

มีจำนวนครัวเรือนไม่มาก หากว่าเราจัดพร้อมกันกับลีสซู่ที่อื่นในวันเดียวกัน เราก็จะไม่เห็นผู้คนที่มาขายกันขนาดนี้ แต่แน่นอนก็ต้องเลือกวันที่เป็นมงคลด้วย” (สัมภาษณ์ หมอเมืองบ้านทุ่งสีทอง 2555)

ทั้งนี้ ประเพณีปีใหม่วิวมีการแบ่งออกเป็นสองรอบ โดยรอบแรกเรียกว่าเป็นปีใหม่สำหรับผู้หญิง ซึ่งจะตรงกับวันตรุษจีนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น หลังจากผ่านไปหนึ่งเดือนกว่าจึงจะเป็นปีใหม่สำหรับผู้ชาย (Hutheesing 1990: 66)

การที่ชาวลีสซู่จัดประเพณีปีใหม่ไม่ตรงกันเช่นนี้ ส่งผลดีหลายอย่างในปัจจุบัน อาทิเช่น ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นสามารถร่วมงานได้โดยไม่ต้องกังวลว่าที่บ้านจะต้องทำพิธีอะไรบ้าง แต่ก็มีข้อจำกัดเรื่องเพศอยู่บ้าง “สมัยก่อนผู้ชายออกจากบ้านไปฉลองปีใหม่ที่บ้านไหนก็ได้ แต่ผู้หญิงไม่ได้รับอนุญาตให้ออกจากหมู่บ้าน สมัยนี้พูดกันยาก มีผู้หญิงออกจากบ้านมาเดินรำ ร้องเพลงต่างหมู่บ้านมากกว่าผู้ชายเสียอีก” (สัมภาษณ์ สมคิด แซ่จู่ 2555) ผลดีอีกประการหนึ่งคือการค้าเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับในหมู่บ้านที่จัดงาน กลุ่มธุรกิจเหล่านี้นอกจากจะผลิตและส่งขายตามหมู่บ้านแล้วยังใช้พื้นที่นี้สำหรับค้าขาย (โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงิน) ให้กับชาวลีสซู่ นอกจากนี้ การเข้าร่วมเฉลิมฉลองปีใหม่ต่างหมู่บ้าน ยังทำให้ชาวลีสซู่รู้จักกันมากขึ้น และที่สำคัญคือเป็นพื้นที่ของการประกวดประชันสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละคนและแต่ละหมู่บ้าน

ความสำคัญและความหมายในการสวมใส่ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น นำมาซึ่งการแข่งขันกันในด้านธุรกิจเครื่องแต่งกาย การผลิตและการจำหน่ายโดยตรงและทางอ้อม ได้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยทางตรงคือการที่ผู้ผลิตสามารถนำมาจำหน่ายได้ด้วยตัวเองตามงานเทศกาลต่างๆ หรือทางอ้อมคือการขายส่งให้กับผู้ประกอบการรายย่อย แล้วให้กลุ่มนี้ไปหาลูกค้าเองตามหมู่บ้านหรือตามเทศกาลต่างๆ อีกเช่นกัน การจัดงานประเพณีปีใหม่ในปัจจุบันภายใต้บริบทที่ต้องการเน้นคนเป็นจำนวนมาก ทำให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักธุรกิจเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินอย่างชัดเจน โดยเครื่องแต่งกายจะสามารถพบได้ใกล้บริเวณลานเต้นรำ ผู้ค้าหรือผลิตเครื่องแต่งกายจะมีสินค้าให้เลือกหลายแบบ หลายขนาด หลายสไตล์ เครื่องเงินก็เช่นกัน นอกจากจะนำมาเสนอขายที่จัดงานประเพณีปีใหม่แล้ว ในพิธีกรรมต่างๆ เช่น งานศพ ผู้ผลิตยังนำเอาสินค้าของตนติดมือมาด้วย “เอามาเพื่อไว้ เผื่อว่ามีคนต้องการซื้อ” ปรากฏการณ์นี้ทำให้เห็นว่าทุกพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับ

วัฒนธรรม ได้ถูกนำมาทำใหกลายเป็นพื้นที่แข่งขันกันทางธุรกิจสำหรับผู้ผลิตเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงิน

3.4.2 งานมหรหรรณสืบสานวัฒนธรรมลลลชูแห่งประเทศไทย

องคักรและกักรรณที่ผู้วิจัยได้ยลนและถูกกล่าวถึงมากที่สุดระหว่างเก็บข้อมูลประกอบไปด้วยสององคักรหลักและหน้กักรรณ กัคือ สมาคมศูนย์รวมการศักรศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.) เครือข่ายลลลชูแห่งประเทศไทย และกักรรณมหรหรรณสืบสานวัฒนธรรมลลลชูแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ ศ.ว.ท. ได้เป็นที่เลี้ยงหรือผู้อันวยความสะดวกให้กับเครือข่ายลลลชูแห่งประเทศไทยมาโดยตลอด อลกัทั้งการเกิดข้กนของมหรหรรณสืบสานวัฒนธรรมลลลชูแห่งประเทศไทยก็ได้รับแรงผลัคคัณของ ศ.ว.ท. ผ่านเครือข่ายลลลชูแห่งประเทศไทย

สมาคมศูนย์รวมการศักรศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.) หรือ อลมเปลคัที่เป็นที่รู้จักในปัจจุบัณ ได้ตั้งข้กนเป็นองคักรอิสระในปี พ.ศ. 2534 และในวันที่ 16 มันาคม พ.ศ. 2536 ได้จัดทอะเบยยนเป็น “สมาคม” อย่างเป็นทางการ สมาคมอลมเปลคั เป็นสมาคมที่เน้นการทำงานด้านการพัฒนาบักกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงของภาคเหนือของประเทศไทย ชาติพันธุ์ดังกล่าวไปด้วย อาข่า ดาระอั้ง มั้ง คะถัณ ลาหู่ ลลลชู ลัวะ ปกาเกอะญอ เมยยนและไทใหญ่ โดยงานหลักของสมาคมประกอบไปด้วยสี่ประการคัคือ หน้ก ส่งเสริมการพ้กนพัฒนาวัฒนธรรมและการศักรศึกษาทางเลือก ประการที่ส่งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการลลลชวแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ประการที่สามพัฒนาเครือข่ายและขบวนกรเคลืออนไหวของชนชาติพันธุ์ และประการที่สี่ ลลลชวของชนชาติพันธุ์ (www.forestpeoples.org)

“เครือข่ายลลลชูแห่งประเทศไทย” เกิดข้กนเมื่อปี พ.ศ. 2535 และเป็นปีแรกที่ชาวลลลชูได้เริ่มตระหนักและให้ความลลลคัคักับปัญหาที่เกดข้กนในชุมชนลลลชู การพบปะกันของชาวลลลชูในแต่ละครั้งจะเป็นการพุดคัคักันถึงแนวทาง ทลลลชวการพัฒนาและการข้กนเคลื่อนงานพัฒนาในด้านวัฒนธรรมและลลลชวแวดล้อม การประชุมแต่ละครั้งจะประกอบไปด้วยผู้อาวุโสที่มีความเชยวชาญในด้านประเพณีวัฒนธรรม องคัความรู้และภูมิปัญญาของ

ชาติพันธุ์ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การขับเคลื่อนงานในช่วงปีดังกล่าว เราจะเฉพาะในพื้นที่ชุมชนลือชู่ 3 จังหวัดคือ เชียงใหม่ เชียงรายและแม่ฮ่องสอน ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 ทางเครือข่ายฯ ได้มีการจัดทำทำเนียบแกนนำหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในองค์ความรู้ท้องถิ่นและภูมิปัญญาชนเผ่าพื้นเมืองในสาขาต่างๆ และปีพ.ศ. 2540 ก็ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นเป็นเครือข่ายในนาม “ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน” โดยได้วางเป้าหมายในการตั้ง “ศูนย์วัฒนธรรมชุมชนลือชู่” ขึ้นใน 5 หมู่บ้านคือ คอยล้าน ห้วยไคร้ และคอยช้าง ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย แม่มอญ และห้วยล้าน ตำบลห้วยชมภู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จากนั้นจึงได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการเครือข่ายวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 5 หมู่บ้านขึ้น พร้อมมีแผนงานและกิจกรรมต่างๆ ที่ทำมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดงานมหกรรมเฉลิมฉลองวัฒนธรรมลือชู่ร่วมกันเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2538 ที่บ้านคอยล้าน จากนั้นก็ได้มีการยกระดับเป็นงานประจำที่หมุนเวียนกันจัดขึ้นทุกๆ ปี มหกรรมการเฉลิมฉลองดังกล่าวจึงได้เปลี่ยนมาเป็น “มหกรรมสืบสานวัฒนธรรมลือชู่แห่งประเทศไทย” ในเวลาต่อมาคือปี พ.ศ. 2542 ก็ได้เกิดแนวคิดในการขยายปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมลือชู่ไปสู่พื้นที่อื่นๆ ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในเขตอำเภอปายและปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น บ้านใหม่สหสัมพันธ์ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พร้อมกันนั้นยังได้จัดตั้ง “เครือข่ายวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมลือชู่” ด้วย และเนื่องจากงานเครือข่ายวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้มีการขยายตัวมากขึ้นอีก จึงได้มีการปรับเปลี่ยนชื่อให้เหมาะสมมากขึ้นเป็น “เครือข่ายลือชู่แห่งประเทศไทย” ปัจจุบันเครือข่ายฯ มีชุมชนสมาชิกกว่า 40 หมู่บ้าน ในพื้นที่กว่า 4 จังหวัดของประเทศไทย (สัมภาษณ์ ศักดิ์ดา แสนมี 2556)

เครือข่ายฯ ไม่ได้มีองค์กรเฉพาะหรือสำนักงานที่เป็นทางการ แต่มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนอยู่เป็นประจำคือสมาคมอิมเปค โดยทางสมาคมอิมเปคจะมีกองเลขาชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่ หากจำเป็นต้องมีการประสานเพื่อหาหรือและต้องการพื้นที่ในการจัดประชุม กองเลขาเครือข่ายลือชู่แห่งประเทศไทยซึ่งมีอยู่ 4 คน จะทำหน้าที่ประสานงาน โดย 4 คนนี้ก็จะได้รับหน้าที่หลักและรอง แยกต่างกันไป (สัมภาษณ์ สว่าง เลาฮีปี 2556) เช่นกัน เวลาที่ต้องติดต่อเพื่อหาหรือประชุมกันก็มักจะเป็นการประสานงานในนามตัวบุคคลมากกว่า (สัมภาษณ์ สุพจน์ หลีจา 2555) งานของเครือข่ายฯ เป็นการช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้ความรู้ สร้างความตระหนักในเรื่องต่างๆ การช่วยเหลือส่วน

ใหญ่เน้นไปที่ผลกระทบจากนโยบายป่าไม้และที่ดิน นโยบายด้านสถานะบุคคล นโยบายปราบปรามยาเสพติด ซึ่งเป็นนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อลี้ซู่เป็นประจำ เครือข่ายยังได้ส่งเสริมและให้ความรู้กับเรื่องใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น โดยจะมีการจัดการประชุมเพื่อให้ผู้แทนหมู่บ้านเข้าร่วมประชุมและแลกเปลี่ยนกับตัวแทนชาวบ้าน เช่น เรื่องภาวะโลกร้อน การเปลี่ยนแปลงสภาวะอากาศบนพื้นที่สูง ที่สำคัญมากกว่า นั้น คือเครือข่ายได้สร้างความตระหนักให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย และการสานต่อประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ เช่น การร้องเพลง การเต้นรำ และการเล่นเครื่องดนตรี เป็นต้น

การเกิดขึ้นมาของเครือข่ายลี้ซู่แห่งประเทศไทย เป็นผลมาจากการสูญเสียวัฒนธรรมหลายอย่าง อาทิ การแต่งกาย การไม่นิยมแต่งกายอย่างสมบูรณ์แบบระหว่างเทศกาลปีใหม่ การจัดงานและร่วมงานประเพณีต่างๆ เริ่มน้อยลง การเล่นดนตรี ทั้งกลุ่มผู้ใหญ่ และกลุ่มเยาวชนก็ดูเบาบางมาก คุณไพรวลัย สีวลี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เนาเติง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้จุดประกายการจัดงานมหกรรมสืบสานวัฒนธรรมลี้ซู่ กล่าวว่า “วัฒนธรรมลี้ซู่หลายอย่างได้หายไปแล้ว การแต่งกายเริ่มน้อยลง การแต่งกายแบบเต็มยศในช่วงปีใหม่นี้ก็หายไปเยอะ การต่อเพลง การเล่นดนตรี ในเวลานี้หายาก มีความคิดว่าจะทำอย่างไรถึงจะทำให้วัฒนธรรมเหล่านี้กลับคืนมา” คุณไพรวลัยร่วมกับคณะทำงานจึงศึกษาหาสาเหตุว่าเพราะอะไรถึงเป็นเช่นนั้น

“เครื่องประดับเอาไปจำหน่ายหมดแล้ว เพราะเดือคร้อนเรื่องเงิน เครื่องประดับบางอย่าง เช่น ต่างหู กำไล เข็มไวกี้ไม่ได้ใช้งาน นานๆ ใช้ที หรือไม่ได้ใช้เลยก็มี ก็เลยไม่รู้ว่าจะเก็บไว้ทำไม ถามวัยรุ่นชายหญิง ก็บอกว่า ‘ไม่รู้จะเอาไปใส่อวดใคร ใส่ไปก็ไม่มีใครชม ใส่อวดกันเองในหมู่บ้าน ไม่ได้มีความหมายอะไร’ (สัมภาษณ์ ไพรวลัย สีวลี 2555)

เพื่อเป็นการฟื้นฟู อนุรักษ์และสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นลี้ซู่ เครือข่ายฯ จึงเน้นการจัดกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายหลักที่เป็นวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นและวัฒนธรรมเป็นเรื่องสำคัญมาก วัยรุ่นปัจจุบันมักจะชอบอะไรที่มันทำทาสุนัขสถาน ตื่นเต้น คุณไพรวลัย เคยถามวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งว่า “ถ้ามีการเต้นรำกับคนแปลกหน้า คนเยอะๆ จะใส่ชุดเต็มยศไหม? วัยรุ่นตอบกลับมาว่า “อยากใส่สิ จัดบ้าน

ใครบ้านมัน ไม่น่าตื่นเต้น ไม่เร้าใจไม่สนุก จัดใหญ่สนุกกว่า ครีกครีนดี” การจัดงานมหกรรมฯ นี้ คนลิสซส่วนใหญ่เรียกว่า “ปีใหม่อบสอง” การจัดงานมหกรรมฯ ถือเป็นความสำเร็จครั้งหนึ่งในการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมโดยเฉพาะการแต่งกาย โดยผู้จัดเองก็ได้มีการออกกฎต่างๆ สำหรับชาวลิสซที่เข้ามาร่วมงานด้วยว่า ผู้ที่มาในงานจะต้องสวมใส่เสื้อผ้าลิสซเท่านั้น หรือมีอะไรที่เป็นลิสซบ้าง เช่น กางเกงยักยัด ห้ามไม่ให้ใส่กางเกงอื่นเข้ามาในงาน ถ้าหากใส่เข้ามา ก็จะเอากรรไกรไปตัดให้ขาด หรือบางที่ต้องไปพักกับชาวบ้านที่เป็นหมู่บ้านเจ้าภาพ เจ้าภาพก็ต้องดูแลเรื่องการแต่งกายให้กับผู้ที่มาเข้าพักด้วย นอกจากนี้ การจัดงานมหกรรมดังกล่าวยังมีเรื่องของการแข่งขันกันด้วย เช่นว่าใครแต่งตัวสวยและครบยศที่สุด ใครที่เล่นดนตรีเก่งที่สุด หรือใครบ้างที่เต้นเก่งและสวยที่สุด ก็จะมีรางวัลให้กับบุคคลเหล่านั้นด้วย

งานมหกรรมฯ ได้เริ่มจัดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2538 ที่บ้านคอยล้าน อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ครั้งที่สอง ครั้งที่สามและครั้งที่สี่ ยังคงหมุนเวียนอยู่ที่เขตจังหวัดเชียงรายคือ บ้านคอยช้าง แม่มอญ และห้วยไคร้ ตามลำดับ กระทั่งปี พ.ศ. 2542 งานมหกรรมฯ จึงได้ขยายออกไปทางเขตแม่ฮ่องสอน ซึ่งก็คือบ้านน้ำตูลิซ และถือเป็นการจัดงานมหกรรมฯ ครั้งที่ 5 และหลังจากครั้งที่ 5 ก็ได้มีการหมุนเวียนไปเรื่อยๆ ในแต่ละปีตามหมู่บ้านต่างๆ เช่น บ้านทุ่งกู่ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ บ้านสี่สิบแปด อำเภอพบพระ จังหวัดตาก เป็นต้น จนมาถึงการจัดครั้งที่ 16 พ.ศ. 2553 กลับมาจัดงานที่บ้านคอยล้านอีกครั้ง ในการจัดงานแต่ละปีนั้น สมาชิกของเครือข่ายฯ จะต้องเตรียมความพร้อมอยู่เสมอ หากไม่สะดวกก็จะมีการแลกเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพในแต่ละปี (สัมภาษณ์ ไพรวลัย สิวลี, สว่าง เลาฮีป่า, ศักดิ์ดา แสนมี 2556)

การจัดงานมหกรรมสืบสานวัฒนธรรมลิสซแห่งประเทศไทยขึ้นมานอกจากจะส่งผลให้เกิดความรักและความหวงแหนทางวัฒนธรรมลิสซแล้ว ยังมีปรากฏการณ์อีกแบบหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นโอกาสในของกลุ่มนักธุรกิจเครื่องเงิน โดยเฉพาะช่างตีเงินมั่งและเมียนต่างทำธุรกิจเครื่องเงินกันมากมายและขายให้กับชาติพันธุ์ลิสซ แม้จะมีช่างเงินที่เป็นลิสซอยู่แล้ว แต่บางที่ช่างลิสซก็ทำไม่ทัน หรือทำลวดลายไม่ถูกใจคนลิสซ เป็นต้น มหกรรมฯ นี้ก็เลยเป็นโอกาสของกลุ่มธุรกิจมากขึ้น ที่พลาดไม่ได้อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มผู้ค้าเครื่อง

แต่งกายผู้หญิงลึช และมีการผลิตเป็นจำนวนมากในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะอำเภอปาย ซึ่งเป็นศูนย์รวมแฟชั่นเสื้อผ้าของลึช

“ถือได้ว่าการจัดงานมหกรรมฯ นี้เป็นจุดเริ่มต้นของการแข่งขันกันทางด้านเสื้อผ้าและแฟชั่น เรียกได้ว่า น้ำอูเป็นผู้นำแฟชั่นเสื้อผ้าลึช วัยรุ่นนิยมหาซื้อสำเร็จรูปมากขึ้น และทุกคนก็มีความภาคภูมิใจมากที่จะได้ใส่เสื้อผ้าใหม่และทันสมัยมากขึ้น ไม่เงินอายเหมือนเมื่อก่อน งานมหกรรมฯ ทำให้วัยรุ่นกล้าเปิดเผยตัวตนมากขึ้น แต่การตัดเย็บแบบนี้ การตัดเย็บเพื่อขาย เพื่อเป็นธุรกิจจะทำให้ผู้ใส่หรือผู้เย็บไม่เห็นคุณค่าทางจิตใจเท่ากับเราเย็บใส่เอง” (สัมภาษณ์ อธิวัฒน์ เลย์ป้า 2555)

มหกรรมสืบสานวัฒนธรรมลึชแห่งประเทศไทย เป็นมหกรรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อหาพื้นที่ในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ลึช เป็นเวทีของการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มชาติพันธุ์ลึชที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยงานมหกรรมดังกล่าวได้ถูกจัดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องทุกปี โดยมีการหมุนเวียนกันในระดับจังหวัดต่างๆ ที่ชาติพันธุ์ลึชอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก เป็นต้น การจะจัดงานมหกรรมแต่ละครั้งก็ต้องดูความพร้อมของชุมชนที่จะเป็นเจ้าภาพด้วย หากไม่มีความพร้อมก็จะมีการสละสิทธิ์ให้กับหมู่บ้านอื่นๆ ที่มีความพร้อมก่อนก็ได้ การจัดงานในแต่ละครั้ง ได้รับความสนใจอย่างยิ่งจากกลุ่มชาติพันธุ์ลึชทั่วประเทศและกลุ่มอื่นๆ เช่น นักท่องเที่ยวทั้งไทยและเทศ การจัดงานดังกล่าว ชาติพันธุ์ลึชเริ่มมีความตระหนักและใส่ใจกับเรื่องการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมลึชมากขึ้น ภายในบริเวณของการจัดงาน จะมีการละเล่นและการแสดงต่างๆ มีการสนทนากันในกลุ่มผู้อาวุโสบ้าง รวมถึงการร้องเพลงโต้ตอบกันในกลุ่มแม่บ้านและพ่อบ้าน นอกจากนี้ยังมีร้านขายอาหาร และร้านขายเสื้อผ้าลึชด้วย

3.4.3 งานมหกรรมสืบสานวัฒนธรรมลึชแห่งประเทศไทยที่บ้านคอยล้าน

รายละเอียดที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็น การแสดงให้เห็นถึงความตระหนักและการให้ความสำคัญกับการใช้พื้นที่สาธารณะในการนำเสนออัตลักษณ์ใหม่ของชาติพันธุ์ลึช บรรยากาศ และสถานที่จัดงาน รวมถึงบุคคลากรจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ชาวลึชจาก

ทั่วประเทศ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ เช่น ตำรวจตระเวนชายแดน ทหาร รวมถึงการให้เกียรติมาเปิดงานมหกรรมฯ ของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย การเข้าร่วมงานของแต่ละกลุ่มคน แสดงให้เห็นถึงการยอมรับซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการยอมรับของเจ้าหน้าที่รัฐกับความเป็นชาติพันธุ์ลื้อในสังคมไทย การได้รับการดูแลปกป้องจากทหารและตำรวจในงาน แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของเจ้าหน้าที่รัฐในการดูแลความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมตลอดการจัดงาน ที่สำคัญไปกว่านั้น คือ การที่ชาวลื้อเกือบ 1,000 กว่าคนได้ใช้พื้นที่ดังกล่าวในการนำเสนอความเป็นชาติพันธุ์อย่างภาคภูมิใจ ผ่านเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินที่มีมูลค่าสูงมาประดับกันบนพื้นที่แห่งนี้

จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในปี พ.ศ. 2553 ที่หมู่บ้านคอยล้านได้เป็นเจ้าภาพในการจัดงานมหกรรมฯ ครั้งที่ 16 โดยพื้นที่หลักของการจัดงานคือสนามโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคอยล้าน ก่อนที่มหกรรมฯ จะถูกจัดขึ้นอย่างเป็นทางการนั้น ทั้งผู้จัดงานและเจ้าภาพหมู่บ้านมีการเตรียมความพร้อมด้วยกันหลายประการ อาทิ การประชุมเพื่อแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบระหว่างการจัดงาน การต้อนรับและอำนวยความสะดวกให้กับชาวลื้อที่มาจากต่างถิ่นทั้งเรื่องอาหารและที่พัก การขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการ เช่น ทหาร ครู เจ้าหน้าที่พยาบาล และตำรวจในการดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับผู้เข้าร่วมงาน นอกจากนี้ ภายในบริเวณของการจัดงานยังมีร้านค้าขายกับข้าวและเครื่องคั่วรวมถึงร้านค้าเสื้อผ้าลื้ออีกด้วย

การเดินทางของชาวลื้อเพื่อมาร่วมงานมหกรรมฯ โดยส่วนใหญ่จะเดินทางมาพร้อมกับคนที่มียรถยนต์ในหมู่บ้านของตัวเอง ขณะที่ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งหมู่บ้านตนเองอยู่ไม่ห่างไกลจากบ้านคอยล้านก็จะเดินทางมาร่วมงานด้วยรถจักรยานยนต์ หลังจากที่ชาวลื้อได้มาถึงหมู่บ้านแล้ว ผู้จัดงานและเจ้าภาพหมู่บ้านต้องอำนวยความสะดวกในเรื่องที่พัก โดยเฉพาะคนที่ไม่มีญาติหรือเพื่อนๆ ที่รู้จักกันอยู่ในหมู่บ้านเจ้าภาพได้พักที่โรงเรียน ในส่วนของคนที่มีญาติหรือมีเพื่อนอยู่ในหมู่บ้านเจ้าภาพก็ติดต่อกับญาติและเพื่อนโดยตรง หรืออีกประการหนึ่ง แม้ว่าผู้เข้าร่วมงานจะไม่มีญาติหรือเพื่อนๆ อยู่ในหมู่บ้านเจ้าภาพ แต่หากผู้เข้าร่วมคนใดคนหนึ่งติดตามมากับผู้เข้าร่วมงานอีกคนซึ่งมีญาติหรือเพื่อนอยู่ในหมู่บ้าน ก็จะได้ที่พักและการต้อนรับที่อบอุ่นอีกเช่นกัน บางกลุ่ม

อาจไม่ต้องค้างคืนที่หมู่บ้านเจ้าภาพเนื่องจากระยะทางจากหมู่บ้านตนเองไม่ห่างไกลกันมากนัก ก็ใช้ชีวิตเดินทางไป-กลับกัน ทั้งนี้ ยังมีชาวลิซุอีกกลุ่มหนึ่งเช่นกันที่ไม่ได้เดินทางล่วงหน้ามาก่อน แต่เลือกเดินทางมาในวันจัดงานเลย

การเข้ามาในบริเวณที่จัดงานของแขกต่างบ้านนั้นมีพิธีต้อนรับด้วย กล่าวคือ ตัวแทนหมู่บ้านเจ้าภาพร่วมกับตัวแทนลิซุต่างถิ่น ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะคอยอยู่ปากทางเข้าประตูงาน พอชาว ลิซุต่างถิ่นอีกกลุ่มหนึ่งเข้ามาถึง ก็มีการร้องเพลง พร้อมทั้งรินเหล้าให้กับชาวลิซุที่เป็นผู้นำขบวน และผู้ร้องเพลงได้ตอบให้กับตัวแทนที่มาขึ้นต้อนรับ หลังจากเสร็จพิธีตรงนี้ไปแล้ว ผู้นำขบวนก็จะนำผู้ตามขบวนเข้าไปที่ลานเต้นรำและเริ่มต้นเต้นรำตั้งแต่นั้นเป็นต้นไป

ในวันจัดงาน ผู้เข้าร่วมลิซุทุกคนสวมชุดประจำชาติพันธุ์อย่างพร้อมเพรียง ไม่ว่าจะเป็นร่วมวงเต้นรำหรือไม่ก็ตาม แต่อย่างน้อยก็ต้องมีชุดหรือสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติพันธุ์ลิซุบ้าง เช่น การแต่งกายของผู้ชาย หากไม่เข้าร่วมวงเต้นรำและยังอยู่ในพื้นที่จัดงานอยู่ ก็จะต้องสวมกางเกงลิซุ หรือหากจะเข้าร่วมเต้นรำ ก็อาจจะหาเสื้อคลุมกำมะหยี่สีดำซึ่งประดับไปด้วยกระดุมเม็ดเงินหลายพันเม็ดและผ้าโพกหัวสีขาวมาสวมใส่ด้วย ในส่วนของผู้หญิง หากอยู่นอกวงเต้นรำ การสวมใส่เสื้อผ้าชุดประจำชาติพันธุ์ก็มีความจำเป็นยิ่ง และหากต้องเข้าร่วมวงเต้นรำ ก็อาจจะสวมเสื้อกั๊กกำมะหยี่ที่ประดับและอัดแน่นไปด้วยกระดุมเม็ดเงินหลายพันเม็ดด้วยเช่นกัน

เครื่องแต่งกายโดยเฉพาะเสื้อผ้าของผู้หญิง ส่วนใหญ่จะมีลวดลาย สี สันและเนื้อผ้าที่คล้ายคลึงกัน เครื่องเงินที่ผู้หญิงได้สวมใส่ก็มีความแวววาวมาก และเมื่อจังหวะของการเต้นรำ ผนวกกับเครื่องเงินที่สวมใส่แล้ว ผู้เข้าร่วมงานซึ่งอาศัยอยู่นอกวงเต้นรำ จะไม่ละสายตาจากผู้คนที่เต้นอยู่ในวงเต้นรำเลย และสถานการณ์นี้เองที่ทำให้ชาวลิซุต้องกล่าวถึงผู้คนที่อยู่ในวงเต้นรำว่า แต่ละคนที่สวมใส่เครื่องเงินในปริมาณมากขนาดนี้เป็นคนมาจากที่ใด? ลูกหลานใคร? ตระกูลอะไร ? และพวกเขาทำงานอะไรกันบ้าง? ใครเป็นคนผลิตเครื่องเงินเหล่านี้? เป็นเงินแท้หรือเปล่า? ฯลฯ ทั้งนี้ ในการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในงานดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยตั้งกับงานเครื่องเงินอีกชิ้นหนึ่ง ซึ่งก็คือเข็มขัดเงิน ผู้วิจัยยังติดต่อกับเข็มขัดแบบเดิมที่ทำมาจากผ้าสีดำ ซึ่งเป็นที่นิยมกันมากในอดีต

และยังคงใช้กันบ้างในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มที่ยังมีกำลังทรัพย์น้อยอยู่ แต่เวลานี้ ชาวลีซูแทบทุกคนนิยมสวมใส่เข็มขัดเงินกันมากขึ้น ซึ่งมีนัยสำคัญที่ว่า เข็มขัดเส้นเดียวทำให้เห็นความแตกต่างทางเศรษฐกิจของชาวลีซูแต่ละคน แต่ละครอบครัวเป็นอย่างดี เนื่องจากเส้นเข็มขัดเงินที่ใส่กันของแต่ละคนนั้น มีมูลค่าไม่ต่ำกว่าหลักหมื่น

การเดินรากับเครื่องเงินและเสื้อผ้า นอกจากจะสร้างความครึกครื้นและความสนุกสนานให้กับมหรรรรมฯ เป็นอย่างมากแล้ว ผู้คนที่มาเข้าร่วมก็มีความตื่นเต้นและภาคภูมิใจเช่นกัน โดยในปีดังกล่าว ผู้วิจัยได้พบกับสองแม่ลูก ที่มีอายุใกล้เคียงกันมาร่วมงานนี้ด้วย อายุของผู้เป็นแม่ประมาณ 90 กว่าปี ส่วนลูกสาวอายุประมาณ 70 กว่าปี ผู้วิจัยได้สนทนาเล็กน้อยกับทั้งสองท่าน และถามว่าทำไมคุณยายถึงอยากมาร่วมงานทั้งๆ ที่การเดินทางก็แสนยากลำบากและอายุก็มากแล้วด้วย คุณยายตอบกลับมาพร้อมกับทำหน้าสงสัย ประมาณว่าถามคำถามนี้ทำไม แต่ท่านก็ตอบกลับมาว่า “อยากเห็นลีซูเดินร่า อยากเห็นคนลีซูเยอะๆ อยู่บ้านไม่ค่อยได้เห็น มาที่งานก็มาดูเขาเดินร่าเท่านั้นตัวเองเดินร่าไม่ไหวแล้ว”

การเข้าร่วมวงเดินร่าของกลุ่มผู้หญิงจะต่างกับกลุ่มผู้ชาย กล่าวคือ เวลาที่ผู้หญิงจะเข้ามาลานเดินร่า พวกเขาจะเข้ามาเป็นกลุ่มใหญ่ ประมาณ 5-10 คน แต่ละกลุ่มส่วนใหญ่จะมาจากหมู่บ้านเดียวกันหรืออาจเป็นเพื่อนกัน ที่เข้าร่วมวงเดินร่าเช่นนี้เพราะบางคนไม่มีความมั่นใจหรือไม่กล้าที่จะขอเข้าร่วมวงเดินร่ากับคนอื่น อีกทั้ง การที่ตนเองได้แต่งตัวอย่างสวยงามพร้อมเครื่องประดับเงินนับพันเม็ด และเดินร่วมกับคนอื่นจะทำให้พวกเขารู้สึกภูมิใจไม่โดดเด่นเกินไปเพราะคนอื่นๆ ก็ใส่เหมือนกัน ในขณะที่ผู้ชาย ก็เข้าร่วมวงเดินร่า ส่วนใหญ่มาคนเดียว และไม่ได้เน้นเครื่องประดับเงินมากเท่ากับผู้หญิง อีกทั้ง จำนวนของผู้หญิงที่อยู่ในวงเดินร่าก็มีมากกว่าผู้ชาย ทั้งนี้การจัดงานในปีดังกล่าว วงเดินร่าได้ถูกแบ่งออกเป็นจำนวน 3-4 วงใหญ่ แต่ละวงประกอบไปด้วยผู้คนประมาณ 200-300 คน ยิ่งคิดมาก แต่ละวงก็ยังถูกขยายใหญ่มากขึ้นและผู้คนก็เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมเวทีครั้งแรกของผู้วิจัย ทำให้ได้เห็นความเคลื่อนไหวของคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนที่ได้รับการสนับสนุนด้านกิจกรรมวัฒนธรรมของ

ชาติพันธุ์ลี้ซู่ โดยเฉพาะวัฒนธรรมการเล่นเครื่องดนตรี การเต้นรำและการร้องเพลง เป็นต้น โดยกิจกรรมดังกล่าวอยู่ภายใต้การดูแลของครูฝึกสอน ซึ่งจะทำหน้าที่ในการฝึกซ้อมการเล่นดนตรีและการเต้นรำให้กับเยาวชนก่อนการจัดงานมหกรรมฯ และเป็นผู้ควบคุมการแสดงของเยาวชนระหว่างการจัดงานด้วย

นอกจากกิจกรรมการแสดงของเยาวชนแล้ว ภายในงานยังประกอบไปด้วยกิจกรรมอื่นๆ เช่น การละเล่นของเด็กๆ อาทิ การโยนลูกข่าง การเล่นไม้โถกเถก เป็นต้น การร้องเพลงโต้ตอบระหว่างหญิงและชายลี้ซู่ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ที่เน้นเช่นนี้เป็นเพราะการร้องเพลงโต้ตอบนั้น ไม่ค่อยเป็นที่นิยมกันในกลุ่มเยาวชนเท่าไรนัก เนื่องจากความยากแก่การเข้าใจในภาษาที่เป็นบทกลอนของเพลง ซึ่งไม่ใช่ภาษาที่ใช้พูดในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ แม้จะมีการร้องเพลงของเยาวชนบนเวที (เป็นเยาวชนหญิงเกือบทั้งหมด) แต่ก็เป็นาร้องเพลงในทำนองและจังหวะที่เน้นความทันสมัยและเป็นภาษาเพลงที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาเขียนเป็นส่วนใหญ่ เป็นภาษาที่นักภาษาศาสตร์และหมอดูศาสนามักใช้กันมากกว่าที่จะร้องเพลงในทำนองหรือภาษาของผู้อาวุโสแบบดั้งเดิมที่ไม่มีภาษาเขียน

ในขณะที่กิจกรรมต่างๆ ภายในงานได้ดำเนินไปอย่างครึกครื้น ก็ได้มีลี้ซู่อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งผู้วิจัยได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ นั่นก็คือการแต่งกายของแม่เต่าลี้ซู่ในชุดลายโบราณที่มีความโดดเด่นและมีลักษณะพิเศษ แตกต่างจากคนอื่นๆ ที่มาร่วมงาน โดยชุดดังกล่าว เป็นชุดที่แม่เต่าได้เย็บมากับมือ เนื่องจากหาซื้อที่ไหนไม่ได้เพราะไม่มีคนผลิตให้ ดังที่หญิงผู้สูงอายุคนหนึ่งได้กล่าวว่า “ชุดนี้ ย่าเย็บกับมือเองนะ ย่าอยากใส่เพราะเป็นของลี้ซู่จริงๆ สมัยนี้หายาก ไม่มีใครอยากใส่ เพราะเห็นว่าเป็นลายโบราณ ไม่มีใครเย็บให้ ก็เย็บเองคนเดียว ดีใจที่ได้ใส่ชุดนี้ในวันนี้ คิดถึงลายโบราณนะ” นอกจากนี้ ยังมีหญิงสูงอายุอีกประมาณสองคนที่สวมใส่ชุดลายโบราณเหล่านี้มาร่วมงานด้วย

ภาพที่ 3.1 การสวมใส่เครื่องประดับเงิน

ภาพที่ 3.2 วงเต้นรำลานสนามหญ้าโรงเรียน

ภาพที่ 3.3 การร้องเพลงโต้ตอบชาย

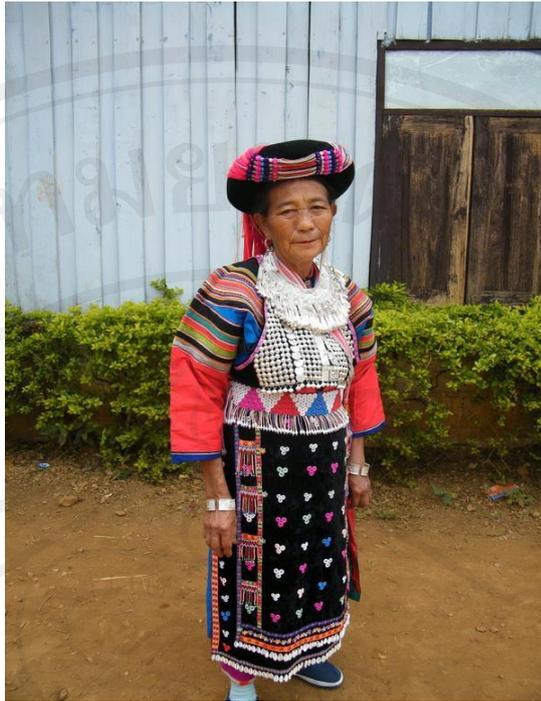
ภาพที่ 3.4 การร้องเพลงโต้ตอบหญิง

ภาพที่ 3.5 การแสดงของเยาวชน

ภาพที่ 3.6 ครูฝึกดนตรี (ด้านซ้าย สวมหมวก)

ภาพที่ 3.7 เครื่องแต่งกายโบราณ (ด้านหน้า)

ภาพที่ 3.8 เครื่องแต่งกายโบราณ (ด้านหลัง)

3.5 การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อความทันสมัย

กระบวนการทำให้เกิดความทันสมัยนั้นสามารถทำได้หลากหลายวิธีการ แต่มีผลการศึกษาออกมาว่า ความทันสมัยที่พบได้ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากชั้นขุนนาง ผู้ปกครองของรัฐ หรือฝ่ายบริหารของประเทศก่อน โดยการเกิดขึ้นของความทันสมัยดังกล่าว จะส่งผลการเปลี่ยนแปลงไปยังสังคม และสถาบันการเมืองอื่นๆ ที่เคยมีประเพณีแบบดั้งเดิม และนำเอาความทันสมัยไปปรับใช้ในทิศทางที่แตกต่างกันออกไป ประการสำคัญของความรู้เกี่ยวกับความทันสมัยคือการไปเปลี่ยนแปลงบทบาทของประเพณีดั้งเดิม และประเพณีดั้งเดิมมีความจำเป็นที่จะต้องให้บทบาทของความทันสมัยนั้นเข้าไปกระทำการ (Black 1967)

งานศึกษาของ Prasit Leepreecha (2008) ได้นำเสนอเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ม้ง ภายใต้บริบทของความทันสมัยและโลกาภิวัตน์ว่า ความทรงจำร่วมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ม้ง ได้ถูกกัดกร่อนลงไปมาก เนื่องจากม้งได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐไทย โดยเฉพาะการทำให้เป็นไทยหรือชาตินิยม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรพื้นราบ การเน้นให้พูดภาษาไทย การปฏิบัติทางศาสนาด้วยวิถีพุทธ กระบวนการเหล่านี้ล้วนเป็นกระบวนการที่รัฐบาลไทยปลูกให้เกิดชาตินิยมและพยายามกลบกลืนชาติพันธุ์ม้งให้เป็นไทย แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ชาติพันธุ์ม้งก็ได้อาศัยกลไกของโลกาภิวัตน์ ในการตอบโต้การเปลี่ยนแปลงที่เข้ามากระทบกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ดั้งเดิม ด้วยการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือหาหนทางในการธำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ขึ้นมาใหม่ เช่น การอาศัยสื่อ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ประสิทธิ์พบว่า นโยบายและบริบทของความทันสมัย ไม่ได้ทำให้อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ม้งเสื่อมลงไปมาก แต่พบว่า ปัจจัยดังกล่าวยิ่งทำให้ชาติพันธุ์ม้งเกิดความตื่นตัว มีการสถาปนาองค์กรวัฒนธรรม ได้สร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาใหม่ และพยายามนำเอาประโยชน์จากปัจจัยเหล่านี้มาสร้างให้เกิดเป็นชุมชนจินตนาการของชาติพันธุ์ม้งได้ในที่สุด

งานของ Prasit ทำให้เห็นว่า ชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงไม่ได้ละเลยต่อการสูญเสียอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเอง แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่หรือสร้างอัตลักษณ์ร่วมใหม่ เพื่อให้ชาติพันธุ์ม้งสามารถดำรงอยู่ได้ในแต่ละพื้นที่ ประเด็นที่ Prasit ค้นพบ มีลักษณะใกล้เคียงกับงานศึกษาของหัตถกรรมฝีมือลือชู โดยชาวลือชูส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความทันสมัยและโลกาภิวัตน์ เช่นกัน ทั้งยังสามารถผลิตหัตถกรรมทั้งสองประเภทด้วยสัญลักษณ์ใหม่ที่มีความทันสมัยและทุกคนสามารถสวมใส่ได้ด้วยความรู้สึกลึกถึงความเป็นลือชูอย่างแท้จริง หัตถกรรมทั้งสองประเภทได้กลายเป็นสัญลักษณ์

ประจำชาติพันธุ์และเป็นที่ยอมรับกันในสังคมลิซู จนชาวลิซูได้จินตนาการถึงความเป็นหนึ่งเดียวในเรื่องของสัญลักษณ์บนเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงิน

Barth (1984: 243 อ้างใน Bowie 1993) ผู้ซึ่งศึกษาเรื่องแฟชั่นกับการตีความสัญลักษณ์ที่ใช้ในแฟชั่นว่า รายละเอียดเล็กๆ ในวัตถุบางอย่างสามารถเปลี่ยนความหมายของมันได้ กล่าวคือ “สิ่งเล็กๆ น้อยๆ เปลี่ยนแปลงทุกสิ่ง และสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เหล่านั้นยังสามารถทำได้ทุกอย่างด้วย” ซึ่ง Bowie ได้เพิ่มเติมโดยใช้งานศึกษาของเขาเกี่ยวกับผ้าทอของไทยว่า สัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้ในสิ่งทอ เป็นเรื่องของการสถาปนาและการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับความแตกต่างทางสังคม โดยผ่านกิจกรรมหรือปฏิบัติการที่สำคัญในการเมืองและเศรษฐกิจของสังคมนั้นๆ

เช่นเดียวกัน เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินของชาวลิซูซึ่งมีมูลค่าสูงมากนั้น ย่อมมีสัญลักษณ์และความหมายที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะเข็มขัดเงิน เสื้อกั๊ก และจำนวนของเหรียญที่ใช้ในการผลิตเครื่องประดับเงิน ย่อมสื่อให้เห็นถึงความหมายบางประการต่อผู้สวมใส่ เช่น การพยายามนำเสนอฐานะทางเศรษฐกิจ การพยายามปรับรูปแบบเครื่องประดับเงินแบบดั้งเดิมให้เข้ากับรูปแบบที่นิยมกันในปัจจุบัน หรือเป็นการบริโภคความทันสมัยนั่นเอง

ทั้งนี้ จากการที่ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมระหว่างการเดินป่า การผลิตเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินลิซู ผู้วิจัยได้รับข้อมูลด้านการปรับตัวเพื่อการยอมรับในสังคมด้วย ความทันสมัย แฟชั่น และการออกแบบหัตถกรรมเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากการผลิตหัตถกรรมทั้งสองประเภทนี้จะผลิตขึ้นมาโดยปราศจากแหล่งวัตถุดิบและความต้องการของผู้บริโภคหลักไม่ได้เช่นกัน มีบทความที่เขียนไว้ในวารสารหนึ่งฉบับหนึ่ง (ม.ป.ป., ม.ป.ท.) ได้กล่าวถึงความทันสมัย หรือแฟชั่นว่า

“มีคนอังกฤษที่ชาญฉลาดคนหนึ่งให้คำนิยามคำว่าแฟชั่นเสื้อผ้าไว้ว่า หากคุณแต่งตัวอยู่ในสมัยนิยม เขาเรียกว่าอยู่ในแฟชั่น หากคุณแต่งตัวล้ำหน้าไป 1 ปี เขาว่าคุณไม่เป็นตัวของตัวเอง หากล้ำไป 5 ปี เขาว่าคุณเพี้ยน แต่หากล้ำหน้าไป 15 ปี เขาว่าคุณบ้า ในทางกลับกัน หากคุณแต่งตัวล้ำสมัยไป 2 ปี เขาจะหาว่าเชยແຫລກ หากล้ำสมัยไป 10 ปี เขาจะบอกว่า คุณช่างเป็นตัวของตัวเองนี่

อะไร หากกล้าสมัยไป 30 ปี เขาจะบอกว่า คุณเป็นพวกย้อนยุคที่สง่างาม และ
หากย้อนหลังไป 100 ปี เขาจะบอกว่า คุณนี้แหละตัวแทนวัฒนธรรมของชาติ
ความหมายของแฟชั่น จึงมีลักษณะสัมพัทธ์ที่ขึ้นกับเวลาและสถานที่เสมอ”

จากบทความข้างต้น โดยเฉพาะประเด็นของความทันสมัยนั้น ผู้ผลิตและผู้ค้าหัตถกรรมทั้งสอง
ประเภท มักจะให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากเป็นพิเศษ เนื่องจากการผลิตแต่ละครั้ง จะขึ้นอยู่กับ
ความต้องการของผู้บริโภคชาวต่างชาติเป็นหลัก และที่สำคัญกว่าผู้บริโภคคือแหล่งวัตถุดิบจากใน
ประเทศและต่างประเทศ โดยในเรื่องเครื่องแต่งกายนั้น ผู้ผลิตมักจะให้ความสำคัญกับเนื้อผ้าที่
ทันสมัยอยู่เสมอ (แม้จะไม่ทนเหมือนผ้าสมัยก่อน แต่ก็มีความต้องการสูง เพราะทันสมัยกว่า) เช่น
เนื้อผ้าเกาหลี ซึ่งเป็นเนื้อผ้าที่มีความนิยมนักมากในปัจจุบัน ผู้ผลิตบางกลุ่มที่มีต้นทุนมาก สามารถ
ทำข้อตกลงกับเจ้าของร้านผ้าที่เชียงใหม่ในการสั่งเป็นจำนวนมากเพื่อส่งให้กับร้านของตัวเอง หรือ
หากวัตถุดิบดังกล่าวไม่สามารถซื้อได้ที่จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มนี้ก็สามารถสั่งตรงจากกรุงเทพฯ ได้
อีกเช่นกัน การผลิตจากเนื้อผ้าพิเศษและหายากเช่นนี้เอง ที่ทำให้ชาวต่างชาติส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึง
แหล่งวัตถุดิบได้ จึงต้องมีการซื้อจากผู้ผลิตที่เป็นชาติพันธุ์ด้วยตนเองมากกว่าที่ตนจะต้องเสียเวลา
ในการจัดหาผ้าที่ทันสมัยให้เหมือนกับคนอื่น ๆ

เนื้อผ้าที่ทันสมัยเหล่านี้ มีความจำเป็นสำหรับผู้สวมใส่ในปัจจุบัน เนื่องจากตนเองไม่สามารถผลิต
ได้ดี เพราะเป็นเนื้อผ้าสมัยใหม่ (เย็บยาก) ทั้งยังเป็นการเสียเวลาหากต้องผลิตด้วยตนเอง ประการ
สำคัญคือ ผลิตแล้วไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ จึงทำให้ต้องมีการปรับตัวเรื่องเครื่องแต่งกาย เพื่อเลี้ยง
ค่าถูกตุนจินตนาการว่าแต่งกายไม่เหมือนชาวต่างชาติท่านอื่นๆ ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงการปรับตัวเรื่องการ
แต่งกายในบริบทที่ต้องมีการเข้าสังคม คือ การเข้าร่วมประเพณีปีใหม่ และงาน มหกรรมสืบสาน
วัฒนธรรมลือแห่งประเทศไทย แต่แน่นอนว่าการปรับตัวเรื่องเครื่องแต่งกายนี้จะมีการจำแนก
ออกไปตามกลุ่มวัยต่างๆ จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมทีมงานมหกรรมฯ ทำให้พบว่า มีกลุ่มลือชบาง
กลุ่ม โดยเฉพาะวัยผู้อาวุโสบางท่าน มีความรู้สึกที่ตนเองยังไม่สามารถปรับตัวเข้ากับความทันสมัย
หรือความเหมือนเรื่องเครื่องแต่งกายไปได้หมด ตนจึงผลิตเครื่องแต่งกายขึ้นมาใหม่ ที่ไม่เหมือน
ใคร และสวมใส่เฉพาะในงานมหกรรมฯ เท่านั้น ประเด็นของผู้อาวุโสท่านนี้คือ การเลือกใส่ชุดที่
แตกต่างในงานมหกรรมเพื่อแสดงให้เห็นเครื่องแต่งกายที่ตนคิดว่าเป็นชุดลือชจริงๆ แต่ เมื่อถามว่า
ชุดนี้จะใส่ในชีวิตประจำวันหรือไม่ ส่วนใหญ่ก็จะยิ้มหรือหัวเราะก่อน จึงค่อยให้ข้อมูลว่า การสวม

ใส่แบบนี้จะไม่เป็นที่นิยมในชีวิตประจำวัน เนื่องจากไม่มีใครสวมใส่กันแล้ว ยังมีคุณค่ามากเกินไป สำหรับสวมใส่ในชีวิตประจำวันด้วย

อย่างไรก็ตาม นอกจากเนื้อผ้าแล้ว ลวดลายบริเวณไหล่ หลัง และหน้าอก ซึ่งชาวลิซซุ่มักจะนิยามว่าเป็นอัตลักษณ์ของชาวลิซซุจริงๆ ยังต้องพิจารณาด้วยว่าทันสมัยหรือยัง เป็นต้นว่า หากยังใช้หลากสี มีแถบผ้าที่กว้าง และเน้นการเย็บด้วยฝักจรรยาธรรมดา (ไม่ใช่จักรไฟฟ้า) ชาวลิซซุยังบอกว่าไม่ทันสมัย ที่สำคัญคือไม่มีความละเอียด และไม่สวยงาม หากจะให้ทันสมัยจริงๆ ต้องใช้สองสีที่บริเวณไหล่ หลัง และหน้าอก และต้องทำให้แคบลงมาเหลือประมาณ 2-3 เซนติเมตร หรือแคบกว่านั้น ยิ่งแคบ สี ยิ่งน้อย ยิ่งมีความทันสมัยมาก สิ่งเหล่านี้ผู้ผลิตชิ้นส่วนที่บ้านน้ำสุลิซซุยังได้ให้คำยืนยันด้วยว่า “ยิ่งแคบ ยิ่งเล็ก ยิ่งใส่สบาย ลิซซุอย่างพวกเรา ก็ชอบเพราะใส่แล้วสบาย ก็เลยเย็บตามที่พวกเขาชอบ มันทันสมัยกว่า” (สัมภาษณ์ โจ๊ะเม๊ะ ลอวะ 2555)

ในส่วนเครื่องประดับเงิน ที่แต่เดิมซึ่งผลิตจากเหรียญรูปีมาเป็นวัตถุดิบเงินเม็ดที่สามารถหาซื้อได้ง่ายตามท้องตลาดก็ได้มีการปรับเปลี่ยนไปเช่นกัน โดยเฉพาะกับเครื่องประดับเงินสมัยใหม่ ทั้ง เข็มขัดเงิน ลวดลายของเสื้อเกราะ โดยเฉพาะเสื้อเกราะของผู้หญิงที่ถูกผลิตโดยเหรียญรูปี หากพบว่าลายตัวเองถูกผลิตขึ้นมานานแล้ว ก็จะมีการนำเอาเครื่องประดับชิ้นดังกล่าว ไปให้กับช่างผู้ผลิตเครื่องเงินนำมาหลอมและผลิตออกมาเป็นลายที่นิยมกันในปัจจุบัน เหรียญรูปีที่สามารถพบได้ตามปลายเสื้อเกราะ กลายเป็นเรื่องของความล้าหลังและชาวลิซซุเลือกที่จะไม่ประดับอะไรเลยตรงบริเวณดังกล่าว หรือบางคนเลือกที่จะใส่เหรียญเงินธรรมดาซึ่งมีมูลค่าและคุณค่าน้อยกว่าเหรียญรูปีที่แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิในการสะสมมาได้ของแต่ละครัวเรือน

การปรับตัวให้ทันสมัยของชาวลิซซุกับเครื่องประดับเงินอีกประการหนึ่งคือการนำเอารูปทรงเครื่องประดับเงินของชาติพันธุ์อื่นมาประยุกต์ใช้เสมือนเป็นเครื่องเงินประจำชาติพันธุ์ โดยเฉพาะ เข็มขัดเงิน ชาวลิซซุในปัจจุบันมีความนิยมเครื่องประดับเงินชิ้นนี้มาก เนื่องจากมีความสวยงาม ประณีตและเป็นที่ยอมรับกันมากในสังคมลิซซุ การปรับตัวด้วยเครื่องประดับเงินประเภทนี้ ทำให้เห็นว่าความทันสมัยเป็นตัวกำหนดสินค้า กล่าวคือ เข็มขัดเงินโดยทั่วไป จะยังไม่ได้ผลิตออกมาในลักษณะที่เรียกว่าเป็น “ลิซซุ” เพราะฉะนั้น การนำเอาหรือเพิ่มเติมสัญลักษณ์ เช่น กระจด จะทำให้ความเป็นลิซซุชัดเจนมากขึ้น กระจดเป็นสัญลักษณ์หลักที่ชาวลิซซุมักจะให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นสัญลักษณ์ที่ต้องอยู่กับประเพณี หรืองานเฉลิมฉลองเทศกาลต่างๆ กระจดจะเป็นสัญลักษณ์ที่ทำให้

ทุกคนเห็นว่าบุคคลที่อยู่ในวงเดินร่ำ กำลังสนุกสนาน และเมื่อใดก็ตาม ที่จังหวะการก้าวเท้าเพื่อการเดินร่ำเริ่มขึ้น กระดิ่งดังกล่าวจะประสานไปกับจังหวะของเท้า ซึ่งจะทำให้บรรยากาศของการเฉลิมฉลองเต็มไปด้วยชีวิตชีวา ดังที่ช่างตีเงินท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า “รู้ๆ กันอยู่ว่าลีซูอย่างเราชอบการเดินร่ำ การเพิ่มกระดิ่งเข้าไปสองชั้น สามชั้น ทุกคนจึงจะบอกว่าเป็นเข็มขัดลีซู ยังมีชั้นเยอะ จะยิ่งทำให้เดินสนุกสนานมากขึ้น” (สัมภาษณ์ ฉายา สิ้นปี 2555)

กระนั้นก็ตาม การครอบครองเครื่องประดับชั้นนี้ ไม่สามารถเป็นไปได้สำหรับชาวลีซูทุกคน เนื่องจากมีราคาแพงมาก จากการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ระหว่างการเดินร่ำในหมู่บ้านลีซู สังเกตได้ว่า กลุ่มที่นิยมใส่กันมากที่สุดคือกลุ่มที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนและเชียงใหม่ โดยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เรียกว่ามีโอกาสเข้าถึงธุรกิจค้าขายสินค้าหัตถกรรม ทักษะและความสามารถในด้านหัตถกรรม รวมทั้งพื้นที่ทางกายภาพซึ่งอยู่ติดกับเมือง ทำให้พวกเขาเข้าถึงตลาดการท่องเที่ยวได้ดีกว่ากลุ่มลีซูที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเน้นการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ กล่าวได้ว่า ตลาดเสื้อผ้าและเครื่องประดับเงินในชุมชนลีซูที่ทำการเกษตรยังไม่สามารถสู้ได้กับตลาดในชุมชนที่ทำการท่องเที่ยว เพราะรายได้จากการค้าขายผลผลิตทางการเกษตรยังไม่มีความมั่นคง ไม่ต่อเนื่อง เมื่อเทียบกับตลาดการท่องเที่ยวที่แม้จะมีบางช่วงที่ซบเซาลง แต่ตลาดหัตถกรรมยังคงเป็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้ผู้ซื้อเครื่องประดับเงินเหล่านี้

3.6 เครื่องแต่งกายชาติพันธุ์ในบริบทความทันสมัย

หลังจากที่การพัฒนาบนพื้นที่สูง (ดังที่ได้กล่าวรายละเอียดในบทที่สองแล้ว) วิถีชีวิตของชาวลีซูได้ปรับเปลี่ยนไปตามบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่เข้ามามีผลกระทบ โดยเฉพาะการพยายามปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้เข้ากับความเป็นสมัยใหม่ หรือปรับเปลี่ยนไปสู่ในลักษณะที่เป็นแบบตะวันตกมากขึ้น ดังที่ Chalid (1999) ได้ให้ข้อสังเกตว่า วัฒนธรรมของการแต่งชุดชาติพันธุ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ชาวชนรุ่นใหม่หลายคนในอินโดนีเซียที่เริ่มหันมาใส่ชุดแบบตะวันตกมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะมีความนิยมกันในกลุ่มที่อยู่เมืองใหญ่ ในขณะที่กลุ่มคนซึ่งอาศัยอยู่ตามชนบทยังมีการสวมใส่ชุดประจำชาติพันธุ์อยู่มาก ประการสำคัญคือแม้จะมีวัฒนธรรมการแต่งกายแบบตะวันตกเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เมื่อต้องทำพิธีกรรมสำคัญของชุมชน ก็จะมีการกลับมาสวมใส่ชุดประจำชาติพันธุ์มากยิ่งขึ้นข้อสังเกตนี้ ผู้วิจัยได้พบในกรณีของชาติพันธุ์ลีซุนั้น ก็เกิดปรากฏการณ์ในลักษณะใกล้เคียงกัน คือเยาวชนที่อยู่ในเมือง โดยเฉพาะกลุ่มแรงงาน และนักศึกษา ยังไม่ได้ใส่ใจกับชุดชาติพันธุ์ เนื่องจากบริบทของสังคมและวิถีชีวิตได้ปรับเปลี่ยนไป แต่สำหรับกลุ่มที่อาศัยอยู่

ตามหมู่บ้าน ยังคงนิยมสวมใส่กันเป็นประจำทุกวัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มแรงงานหรือนักศึกษา จะไม่ได้มีโอกาสสวมใส่ชุดลิตูเป็นประจำทุกวันในเมือง แต่เมื่อกลับเข้าหมู่บ้าน เพื่อเข้าร่วม พิธีกรรมของตระกูลหรือของชาติพันธุ์ เช่น การสะเดาะเคราะห์ ประเพณีปีใหม่ งานแต่งงาน และ งานศพ เป็นต้น ทุกคนก็จะให้ความสำคัญกับการแต่งกายชุดชาติพันธุ์มากเป็นพิเศษ ทั้งนี้ ความ ตระหนักในเรื่องของการหันมาสวมใส่เครื่องแต่งกายชาติพันธุ์มีอาจอธิบายได้เพียงปรากฏการณ์ที่ เกิดขึ้นภายในระดับชาติพันธุ์แต่เพียงลำพัง เนื่องจากปรากฏการณ์ดังกล่าว ไม่สามารถเกิดขึ้น ได้ หากปราศจากอิทธิพลในการเรียนรู้หรือซึมซับจากการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในภาพรวมที่ กลุ่มชาติพันธุ์และชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ได้ทำการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญา และการพยายาม สร้างความตระหนักในสิทธิและศักดิ์ศรีของความเป็นชาติพันธุ์และชุมชนท้องถิ่น ประการสำคัญ คือ ความตระหนักในการอนุรักษ์อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ สิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นพัฒนาการที่แก่นนำชาวลิตู รุ่นใหม่ซึ่งเคยคลุกคลีกับองค์กรพัฒนาเอกชน ได้พยายามขับเคลื่อนพร้อมกันกับผู้นำธรรมชาติชาว ลิตูท่านอื่นๆ จนในที่สุดก็ได้เกิดมหรกรรมสืบสานวัฒนธรรมลิตูแห่งประเทศไทยขึ้นมา

การเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายของผู้หญิงลิตูให้มีความทันสมัยมากขึ้น เพื่อให้เข้ากับค่านิยม สวมใส่ในปัจจุบัน เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านลายผ้า รวมถึงเนื้อผ้าที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตาม กระแสของความทันสมัยในแต่ละยุค ประการสำคัญคือการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในปัจจุบัน ทำให้ผู้ ผู้หญิงลิตูส่วนใหญ่หันไปให้ความสนใจกับความสะดวกสบายในการจับจ่ายใช้สอยไปเพื่อซื้อ เครื่องแต่งกายสำเร็จรูปมากกว่าที่จะซื้อวัตถุดิบเพื่อนำไปตัดเย็บเครื่องแต่งกายด้วยตัวเองเช่นใน อดีต ความนิยมสวมใส่เครื่องแต่งกายในปัจจุบันเป็นปรากฏการณ์ที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับ เยาวชนรุ่นใหม่ ขณะเดียวกันยังได้สร้างความประหลาดใจให้กับกลุ่มเยาวชนบางกลุ่มที่ได้เห็นการ เปลี่ยนแปลงในเครื่องแต่งกายของชาติพันธุ์ตัวเอง “ก็แปลกใจที่มีการเปลี่ยนแปลงในเนื้อผ้าและ โดยเฉพาะผ้าแถบบริเวณหลัง ลายโบราณ (หลู่จ้าว) นะไม่มีใครนิยมใส่กันแล้ว ที่ใส่ทุกวันนี้ก็เพราะ เห็นทุกคนใส่ เราก็อ่ใส่ มันทันสมัยกว่าด้วย ก็เลยชอบใส่กัน” (สัมภาษณ์ อะเลมะ แซงู 2556)การ เปลี่ยนแปลงที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นารชี้แจงให้เห็นถึงรายละเอียดเกี่ยวกับปฏิกิริยาในการให้ความ สนใจกับการผลิตเครื่องแต่งกายด้วยตนเองหรือผลิตเพื่อการใช้สอย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครื่องแต่งกาย โดยมงคล จันทร์บำรุง (2534) ได้กล่าวไว้ใน งานศึกษาเกี่ยวกับเข้าไทยและเข้ากวางสีว่า การที่เข้าในไทยและเข้าในกวางสี ประเทศจีนแม้จะมี ความสัมพันธ์กัน แต่ความแตกต่างด้านเครื่องแต่งกายไม่ได้มีเหมือนกันไปทั้งหมด หรือแม้กระทั่ง

เข้าในประเทศไทย เช่น เข้าในจังหวัดเชียงราย-น่าน และกลุ่มเข้าค้อย่างขาง แม้จะอพยพในเส้นทางเดียวกันและในเวลาใกล้เคียงกัน แต่ผ้าโพกศีรษะของทั้งสองกลุ่มนี้ก็มีความแตกต่างกัน มงคลได้ข้อสรุปจากชาวบ้านว่า การเปลี่ยนแปลงในการแต่งกายมักจะเกิดขึ้นหลังจากที่มีการอพยพอยู่เสมอ โดยปัจจัยหลักๆ ที่มงคลได้ค้นพบประกอบไปด้วย แหล่งวัตถุดิบ โดยปัจจัยนี้จะขึ้นอยู่กับความยากง่ายในการเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบ เช่น กลุ่มเข้าที่อพยพเข้ามาในแต่ละกลุ่มที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ได้มีปฏิสัมพันธ์กับชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น ไทยลื้อ ทำให้เข้าบางส่วนที่อยู่กับไทยลื้อ เกิดการหยิบยืมวัตถุดิบบางส่วนไปบ้าง

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่ผู้วิจัยพบในชาติพันธุ์ลื้อระหว่างลงพื้นที่ที่สามารถแบ่งออกได้เป็นสามส่วน ส่วนแรกคือ แหล่งวัตถุดิบ ส่วนที่สองคือ ปฏิบัติการเรื่องความมั่นใจต่อการสวมใส่ชุดชาติพันธุ์ในปัจจุบัน และส่วนที่สามคือ ความสามารถในการผลิตเครื่องแต่งกาย

ส่วนแรก แหล่งวัตถุดิบ ได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามกระแสของเนื้อผ้าในแต่ละยุค โดยในยุคแรกๆ คือราวปี พ.ศ. 2530 ชาวลื้อส่วนใหญ่ยังคงนิยมซื้อวัตถุดิบที่สามารถตัดได้ง่ายกว่า เนื้อผ้าไม่ได้มีหลากหลาย ทั้งยังไม่มีความลื่นเหมือนเนื้อผ้าปัจจุบัน ชาวลื้อจึงมักซื้อวัตถุดิบมาประกอบเพื่อตัดเย็บด้วยตนเองสำหรับสมาชิกในครอบครัว แต่ต่อมาราวปี พ.ศ. 2542 เนื้อผ้าที่นิยมใช้กันเริ่มหมดไปจากตลาด มีเนื้อผ้าใหม่ๆ เช่น ผ้าหางกระรอก เข้ามาแทนที่ ชาวลื้อบางกลุ่มยังสามารถปรับตัวได้อยู่ แต่เนื่องจากการเข้าถึงเนื้อผ้าและการเปลี่ยนแปลงในวิถีการผลิต จากการผลิตทางการเกษตรเพื่อการยังชีพ เป็นการผลิตเพื่อการตลาด ทำให้ชาวลื้อต้องปรับตัวไปตามกระแส อย่างไรก็ตาม เรื่องของแหล่งวัตถุดิบ ได้กลายเป็นประเด็นหลักหลังจากที่ได้ค้นพบระหว่างวิจัยว่า ผู้ผลิตรายใหญ่บางกลุ่ม ได้ทำข้อตกลงเรื่องการค้าเนื้อผ้าแต่ละชนิดให้กับกลุ่มผู้ค้าผ้าที่มีชื่อเสียงในเชียงใหม่อีกด้วย โดยกลุ่มผู้ผลิตรายใหญ่นี้เป็นกลุ่มที่ได้เคยทำการค้ามาเป็นเวลายาวนานกับแหล่งวัตถุดิบในเมืองเชียงใหม่ และหลังจากที่ทำการค้าด้วยกันมาเป็นเวลาหลายสิบปี การทำสัญญาเรื่องการค้าเนื้อผ้าชนิดพิเศษให้กับผู้ผลิตรายใหญ่นี้จึงเกิดขึ้นในเวลาต่อมา

ประการสำคัญของแหล่งวัตถุดิบคือการสร้างความกังวลใจในการที่จะผลิตเอง เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดการเสียหายต่อเนื้อผ้าใหม่ เพราะเนื้อผ้าสมัยใหม่เป็นเนื้อผ้าที่ค่อนข้างลื่น เน้นเนื้อผ้าที่เป็นกำมะหยี่และผ้าเกาหลี หากไม่มีประสบการณ์กับการตัดเย็บเนื้อผ้าดังกล่าว อาจทำให้สูญเสียวัตถุดิบได้โดยง่าย

ส่วนที่สองคือ ปฏิกริยาเรื่องความมั่นใจต่อการสวมใส่ชุดชาติพันธุ์ในปัจจุบัน ผู้วิจัยมักจะได้ยินคำนี้เป็นประจำเวลาอยู่ในชุมชนที่ทำการเก็บข้อมูลและสอบถามถึงการสวมใส่เครื่องแต่งกายในปัจจุบัน “รู้สึกไม่มั่นใจ” เป็นคำที่เยาวชนลี้ซู่ใช้กันมาก รวมถึงวัยรุ่นใหญ่ที่มีความเข้าใจกับคำศัพท์นี้ ความมั่นใจของผู้บริโภค เป็นสิ่งที่ทำให้ธุรกิจเสื้อผ้าสำเร็จรูปพบกับความสำเร็จ กล่าวคือ การได้สวมใส่เสื้อผ้าจากคนที่มิชื่อเสียงด้านการตัดเย็บมาเป็นเวลานาน ทำให้ชาวลี้ซู่มั่นใจในการที่จะซื้อมาสวมใส่ ดังเช่น ลูกค้ารายหนึ่งที่มาจากบ้านน้ำรินกล่าวระหว่างการซื้อผ้าที่ร้านในอำเภอปายว่า “มาซื้อเจ้านี้ประจำเพราะเวลาใส่แล้วมีความมั่นใจ คนที่เย็บให้เจ้านี้ มีชื่อเสียงนะ ไม่เคยผิดหวังเวลาที่มาซื้อที่นี่” ความมั่นใจในที่นี้อาจรวมไปถึงชิ้นส่วนสามส่วนที่สำคัญซึ่งเป็นชิ้นส่วนที่เย็บยากและถ้าหากเย็บไม่เป็น จะทำให้ผู้สวมใส่รู้สึกอึดอัด ทำให้ดูเหมือนเป็นคนหลังโกง และทำให้รูปร่างของผู้สวมใส่เสียทรงด้วย

ความไม่มั่นใจในประเด็นนี้ ยังรวมไปถึงความแตกต่างของวัยกับการสวมใส่ชุดชาติพันธุ์ กล่าวคือ วัยรุ่นเป็นคนที่พยายามชักจูงให้วัยรุ่นอายุได้ใส่แบบสมัยใหม่ โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัวที่ยังเป็นวัยรุ่น วัยนี้มีความรู้สึกอึดอัดที่จะต้องใส่แบบโบราณหรือทนไม่ได้ที่พ่อแม่ยังคงใส่เสื้อผ้าแบบสมัยก่อน และอีกกรณีหนึ่งคือลูกสาวต้องการให้ของขวัญกับพ่อและแม่ด้วยการซื้อเสื้อผ้าลี้ซู่ด้วยอย่างไรก็ตาม วัยสูงอายุบางคนยังคงนิยมเนื้อผ้าแบบเก่าอยู่ ซึ่งมีความทนกว่า รวมทั้งตลาดก็ยังไม่ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปมากนัก แม้จะเย็บด้วยจักรแต่ยังคงลาย “หลู่จิว” หรือลายเก่าไว้อยู่ แต่เนื้อผ้าแบบนี้ไม่ได้นิยมเย็บขายกันมาก เพราะขายไม่ได้และลูกค้าเองก็ไม่นิยมเช่นกัน ส่วนวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่เรียกร้องแฟชั่น จะมีความคิดแตกต่างจากวัยรุ่นอายุคือ ต้องการเน้นความสวยงาม ไม่เน้นความทน เน้นความเรียบง่ายในลายใหม่ ไม่เน้นลาย “หลู่จิว” หรือลายเก่า ผู้บริโภคคนหนึ่งบอกกับผู้วิจัยว่า “เนื้อผ้าสมัยใหม่ ลายสวยอย่างเดียว แต่ไม่ทน ใส่ไปสักพักก็ขาด แล้วก็ซื้อใหม่ เสื้อตัวเก่าใส่ไปไรเสื้อตัวใหม่ใส่อยู่กับบ้าน” (สัมภาษณ์ อะเลมะ แซงู, 2555) เช่นกัน ไม่เฉพาะผู้บริโภคเท่านั้นที่บอก เช่นนี้ ผู้ผลิตเองก็ยังบอกเช่นกันว่า “เนื้อผ้าสมัยนี้สวย ลวดลายก็มีให้เลือกเยอะ แต่ไม่ค่อยทนเหมือนเนื้อผ้าเมื่อก่อน” (สัมภาษณ์ ประพนศรี เลาฮีปา 2555)

ส่วนที่สาม ความสามารถในการผลิตเครื่องแต่งกาย เนื่องจากกลุ่มผู้บริโภคส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอาชีพเกษตรกรรม และกลุ่มที่ขายแรงงานในเมือง กลุ่มเหล่านี้ได้เห็นห่างจากการทำหัตถกรรมมาเป็นเวลานาน ทำให้ความสามารถในการผลิตเครื่องแต่งกายหรือให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องแต่งกายน้อยลง อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการผลิตเครื่องแต่งกายในปัจจุบัน

หากเปรียบเทียบกับอดีตแล้วคำว่า “ฝีมือ” ยังเป็นที่ถูกกล่าวถึงเช่นกัน ผู้บริโภครุ่นหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในสังคมหมู่บ้านมาโดยตลอด ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับฝีมือและการล้มเลิกความคิดที่จะผลิตด้วยตัวเองว่า

“ก่อนที่จะรู้จักกับจักรเย็บผ้า สมัยก่อนผู้คนก็จะเย็บเองด้วยมือ ซึ่งหากเทียบกันในเรื่องฝีมือของการเย็บแล้วก็ไม่ต่างกันเท่าไรนัก เนื่องจากลายสมัยก่อนไม่ได้เน้นความละเอียดเรื่องเส้นเท่ากับปัจจุบัน ซึ่งทุกคนจะเน้นเส้นของฝีจักรและเหลือสีของผ้าแต่ละตอสี คือ สีแดง และสีส้ม” (สัมภาษณ์ อะเลมะ แซงู 2555)

การเปลี่ยนแปลงในเครื่องแต่งกาย และการทำให้เกิดมูลค่าในเครื่องแต่งกายของชาวลีซู นอกจากจะเกิดประโยชน์ต่อชาติพันธุ์ในด้านการกระตุ้นให้เกิดความสนใจหรือห่วงแหนวัฒนธรรมการแต่งกายแล้ว ยังทำให้เกิดการปรับตัวด้านความคิดเกี่ยวกับความทันสมัยและความนิยมของเนื้อผ้าในแต่ละปี การทำให้เครื่องแต่งกายกลายเป็นสินค้าในปัจจุบัน เป็นการบริโภคที่ทำให้ชาติพันธุ์ลีซูรุ่นใหม่ขาดความสนใจหรือขาดการให้คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบริโภคที่เน้นความทันสมัยอย่างเดียว ยังทำให้คุณค่าหรือความหมายดั้งเดิมที่เคยถูกให้ความสำคัญนั้นน้อยลง

3.7 สรุปและอภิปราย

จากการศึกษาข้างต้น บริบทสำคัญที่ทำให้เห็นเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย รวมถึงสังคมชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงคือ การเปลี่ยนแปลงการบริหารและการปกครองของไทยด้วยการปรับเปลี่ยนรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี พ.ศ. 2540 ซึ่งการปรับเปลี่ยดังกล่าว ไม่เพียงแต่จะปรับโฉมการบริหารและการปกครองของไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดพื้นที่และได้สร้างโอกาสให้กับภาคประชาชนในการเรียกร้องสิทธิและศักดิ์ศรีของความเป็นพลเมืองที่อาศัยอยู่ในดินแดนประเทศไทยด้วย โดยเฉพาะกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยท้องถิ่น รวมถึงการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมที่ถูกครอบงำโดยส่วนกลางและสังคมตะวันตกมายาวนาน

ในกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงนั้น ได้มีองค์กรและหน่วยงานสำคัญๆ ที่ได้ทำการผลักดันให้เกิดเครือข่ายที่ทำงานด้านชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยเฉพาะศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาว

ไทยภูเขา (ศอช.) ร่วมกับองค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชาวเขา ที่ได้ร่วมจัดเวทีระดมวิเคราะห์สถานการณ์เกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฉบับต่างๆ ประการสำคัญคือการมีจุดยืนที่ชัดเจนในการที่จะไม่เข้าร่วมแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ทั้งยังไม่เห็นด้วยกับแผนแม่บทเพื่อพัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อมและการควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูงในสองฉบับที่ผ่านมา และฉบับที่สามที่จัดทำขึ้นโดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) ด้วยเหตุผลที่รัฐเลือกปฏิบัติต่อชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีการแบ่งแยกและปกครองซึ่งแตกต่างจากการปกครองในคนไทยพื้นราบ การพยายามเรียกร้องเพื่อให้รัฐเห็นความสำคัญและมองชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเสมือนพลเมืองไทยจึงเป็นความพยายามของภาคประชาชนเพื่อลดอคติทางชาติพันธุ์หรือมายาคติที่สั่งสมมานานหลายปี ทั้งนี้ อคติทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกับชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มักจะเป็นเรื่องของความมั่นคงของประเทศ มีภาพลักษณ์ในลักษณะเหมารวมว่าเป็นกลุ่มที่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีส่วนพัวพันและเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด และเป็นผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเป็นกลุ่มที่ดำเนินชีวิตซึ่งไม่เหมือนกับคนพื้นราบ มีการนับถือผีสางเทวดา ด้อยวัฒนธรรม (ไม่มีความเป็นอารยธรรม) ขอบความรุนแรง สกปรก เป็นต้น (อนุสรณ์ ไชยพาน, 2545) โดยมายาคติเหล่านี้ทำให้มองเห็นภาพลักษณ์ชาติพันธุ์ในลักษณะที่เป็นเอกภาพ ไม่เห็นความหลากหลายของอัตลักษณ์ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ประการสำคัญคือการไม่มีอำนาจที่เพียงพอสำหรับการต่อสู้เพื่อให้หลุดพ้นจากมายาคติดังกล่าว

ความพยายามในการลุกขึ้นต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจเพียงเล็กน้อย บวกกับสิทธิของความเป็นพลเมืองไทย จึงได้เกิดขึ้นหลังจากที่สถานการณ์ชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงได้พบกับทางตัน หรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากหน่วยงานรัฐมาเป็นระยะหลายปี ฉะนั้น การพึ่งพารัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ร่วมกับภาคประชาชนที่เป็นชนพื้นราบ จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งเพื่อประกาศศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง สังเกตได้จากการก่อตั้งขึ้นขององค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและหลากหลายภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญปี 2540 ได้ถูกประกาศใช้อย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะในองค์กรของภาคเหนือที่ทำงานเฉพาะด้านชาติพันธุ์นั้น ประกอบไปด้วย 30 กว่าองค์กร เช่น กองสังคมพัฒนาและบริการสภาคริสตจักรในประเทศไทย โครงการบ้านรวมใจ มูลนิธิเพื่อไทยพัฒนา สมาคมศูนย์รวมการศึกษา และวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาในประเทศไทย สมาคมสร้างสรรค์และพัฒนาเมืองในประเทศไทย ฯลฯ โดยองค์กรที่กล่าวมาทั้งหมด มีหน้าที่รับผิดชอบในประเด็นที่แตกต่างกันออกไป

ในส่วนของความเคลื่อนไหวและการสร้างจิตสำนึกร่วมในกลุ่มชาติพันธุ์ลีชุนั้น มีกลุ่มคนที่พยายามใช้วิธีการฟื้นฟูวัฒนธรรมด้วยการปรับเปลี่ยนรูปแบบการรื้อฟื้นในระดับต่างๆ เช่น ระดับหมู่บ้าน ชาวลีชู่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านยังให้ความสำคัญกับประเพณีปีใหม่ อันเป็นประเพณีดั้งเดิมอยู่มาก ส่วนอีกระดับหนึ่งคือ ระดับประเทศ ก็ได้มีผู้นำลีชู่กลุ่มหนึ่งที่ขับเคลื่อนและขยายกิจกรรมเครือข่ายลีชู่แห่งประเทศไทยขึ้นมา โดยเฉพาะกิจกรรมมหกรรมสืบสานวัฒนธรรมลีชู่แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักและกิจกรรมใหม่สำหรับชาวลีชู่ที่ต้องการใช้พื้นที่ดังกล่าวสำหรับแสดงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์

เมื่อมีการจัดงานเหล่านี้ขึ้นมา กลุ่มธุรกิจด้านเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและเครื่องแต่งกายจึงเกิดขึ้นตามลำดับ ทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงิน เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันและเพื่อเป็นที่ยอมรับในสังคมลีชู่เอง ปรากฏการณ์ของมหกรรมฯ และความทันสมัยในด้านเสื้อผ้าและลวดลายต่างๆ ได้ส่งผลกระทบต่อการเจริญเติบโตของธุรกิจค้าขายหัตถกรรมทั้งสองประเภทนี้เป็นอย่างมาก ทั้งยังมีปรากฏการณ์ที่ต้องการเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชาติพันธุ์ลีชู่มากขึ้น คือการเกิดขึ้นของงานมหกรรมสืบสานวัฒนธรรมลีชู่แห่งประเทศไทย งานมหกรรมฯ นี้จึงสัมพันธ์กับปริมาณการผลิตและความต้องการสวมใส่เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงินที่มีความทันสมัยมากขึ้น ในบทต่อไป จะเป็นการนำเสนอความเป็นมาของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหัตถกรรมเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับเงิน รวมถึงการศึกษาบริบททางเศรษฐกิจและสังคมของชาวลีชู่ในแต่ละหมู่บ้านด้วย